

16+

*Родныя,
непаўторныя,
магічныя
стар. 6*

*Тысяча
вёрст
кінаплёнкі
стар. 13*

*Талент
несці
святло
стар. 14-15*

Найвышэйшы пункт адліку

Фота: БелТА

Народная артыстка Беларусі Святлана Акружная нарадзілася з адчуваннем прафесіі ўнутры сябе. Калі ёй было толькі шэсць гадоў, бацькі ўзялі ў кіно на фільм «Узрост каханьня». Зусім дзіцем, яна нечакана была ўзрушана, расчулена фільмам, плакала і казала бацьку і маці, што стане толькі артысткай... Усе пазнейшыя памкненні былі скіраваны на здзяйсненне мары.

І яна не проста спраўдзілася — летась Святлана Акружная адсвяткавала 50-годдзе творчай дзейнасці. Столькі ж аддала адзінай — коласаўскай — сцэне. За такі працяглы перыяд актрыса адлюстравала шмат вобразаў, а іграць ёй было цікава ўсё. Тым не менш адна роля асабліва — гэта Жанна д'Арк — увасабленне барацьбы. А пастаянная барацьба — спадарожніца жыцця Святланы Акружной. У гэтай ролі ёй удалося адлюстраваць увесь назапашаны вопыт, трактаваць боль і смерць як духоўную перамогу. «Ніколі нельга апускаць рукі і губляць надзею. І нават ідучы на вогнішча, нельга здавацца. Дух не павінен пакідаць чалавека. Гэта найвышэйшы пункт адліку», — сказала аднойчы народная артыстка, якой днямі споўнілася 75 гадоў. Віншuem!

«ЛіМ»-акцэнт

Пазіцыя. «У Год гістарычнай памяці, які супаў са знамянальнай датай — 100-годдзе беларускай акадэмічнай навукі, я хацеў бы разам з вамі абмеркаваць вынікі нашай працы. Тым больш ёсць, што ўспомніць. А галоўнае, ёсць чым ганарыцца», — адзначыў Прэзідэнт Беларусі на пасяджэнні-нарадзе з супрацоўнікамі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі ў Палацы Незалежнасці, дзе ўпершыню прайшоў прадстаўнічы сход дзялячай навукі. «Кожны з вас — асоба ў гісторыі. У многім вы фарміруеце светапогляд нацыі. Вельмі важна, каб вашы дзеянні і ўчынкi адпавядалі інтарэсам дзяржавы», — падкрэсліў беларускі лідар. Аляксандр Лукашэнка ўручыў Дзяржаўны прэміі і дыпломы акадэмікаў і членаў-карэспандэнтаў НАН. У галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры прэмія прысуджана дацэнту кафедры скульптуры Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Канстанціну Касцючанку — за стварэнне манумента «Брама памяці» ў мемарыяле «Трасцянец», які з'яўляецца значным укладам у фарміраванне агульнаеўрапейскай культуры памяці, у прымяненне і паглыбленне ўзаемаразумення паміж народамі. Бронзавая скульптурная кампазіцыя не мае аналагаў у сучасным беларускім мастацтве.

• Прэзідэнт выступае за развіццё ў грамадстве беларускай мовы. Трэба, каб людзі яе добра ведалі, таму што менавіта мова адрознівае беларускую нацыю ад іншых. Па гэтым пытанні Аляксандр Лукашэнка выказаўся таксама падчас пасяджэння-нарады з Нацыянальнай акадэміяй навук. Беларускі лідар падкрэсліў, што ў моўным пытанні не павіна быць шуму і гвалту, як у часы нацыяналістаў у 90-я гады ХХ стагоддзя, паведамляе БелТА. Сваё слова ў гэтым кірунку павінны сказаць і вучоныя, прадстаўнікі сферы адукацыі.

Памяць. Кіраўнік дзяржавы, прымаючы з дакладам генеральнага пракурора Андрэя Шведа, выказаўся пра выкрывіццё фактаў генацыду беларускага народа і адзначыў, што гэты напрамак работы шырока асвятляецца і знаёмайшай падтрымцы сярод грамадзян: «Дзякуй Богу, яшчэ ёсць жывыя, хоць і вельмі старыя, людзі, яны падказваюць, у якім напрамку працаваць і дзе шукаць гэтыя факты ў нашай зямлі». Прэзідэнт перададзены практычны інфармацыйна-даведачны матэрыялаў аб зверствах, якія былі ўчынены на тэрыторыі Беларусі нямецка-фашысцкімі акупантамі і іх памагатымі — калабарантамі. Кіраўніком дзяржавы падтрымана прапанова аб правядзенні шырокай міжнароднай канферэнцыі па пытаннях генацыду насельніцтва БССР у гады Вялікай Айчыннай вайны, паведамляе БелТА.

Віншаванні. Беларускі лідар павіншаваў народнага Аргыста Расійскай Федэрацыі Уладзіміра Хаціненку з днём нараджэння. «Індывідуальны рэжысёрскі почырк, адданасць справе і этанакіраванасць далі магчымасць вам стварыць мноства яркіх работ, унесці важкі ўклад у развіццё сучаснага кінематографа», — гаворыцца ў віншаванні.

• Аляксандр Лукашэнка таксама адрававаў віншаванне з нагоды юбілею народнай артысткі Расійскай Федэрацыі Ірыне Алегравой, дзе адзначыў: «Ваша творчасць, блізка і зразумелая слухачам розных пакаленняў, карыстаецца заслужанай папулярнасцю, садзейнічае ўмацаванню дружбы паміж нашымі народамі».

Афіцыйна. У Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь з'явіўся свой тэлеграм-канал. Як паведамляецца на сайце ведамства, гэта дасць магчымасць пазнаёміцца з усімі навінамі міністэрства, а таксама профільнай сферы.

• Міністэрства інфармацыі запрашае пісьменнікаў — аўтараў літаратурных твораў, якія выданы ў 2021 годзе, прыняць удзел у рэспубліканскім конкурсе «Нацыянальная літаратурная прэмія». Спаборніцтва праводзіцца па намінацыях «Найлепшы твор (зборнік твораў) паэзіі», «Найлепшы твор прозы», «Найлепшы твор драматургіі», «Найлепшы твор публіцыстыкі», «Найлепшы дэбют», «Найлепшы твор для дзяцей і юнацтва», «Найлепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства». Заяўкі на ўдзел у конкурсе прымаюцца Міністэрствам інфармацыі да 1 красавіка.

Нагода. У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі нядаўна прайшла першая публічная лекцыя «Крыніцы гістарычнай памяці», прысвечаная Году гістарычнай памяці. Абмеркаваныя актуальныя пытанні развіцця беларускай літаратуры і літаратуразнаўства, крыніцазнаўства і медыялінгвістыкі. Удзельнікі пазнаёміліся з навуковымі выданнямі аб старабеларускай літаратуры XI—XVII стагоддзяў, каштоўнымі помнікамi і дасягненнямі нацыянальнага пісьменства. Дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН, член прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі, прафесар Іван Саверчанка выступіў з тэмай «Беларуская літаратура эпохі готыкі, рэнесансу і барока». Лекцыі праводзіцца для публікі бясплатна.

• Днямі ў НББ прадставілі тэматычную выстаўку «Старажытныя гарады Беларусі», таксама прысвечаную Году гістарычнай памяці. Экспазіцыя налічвае больш за 150 экспанатаў. Сярод іх — найлепшы навігатар па нашых землях свайго часу — факсімільны знакамiтат Радзівілаўскай карты ВКЛ (1648), аўтары якой — мастак і гравер пры двары князя Радзівіла ў Нясвіжы Тамаш Макоўскі і галандскі гравер і картограф амстэрдамскага выдавецкага дома Блау Гесель Герытс, паведамлілі арганізатары. Прадстаўлены навуковыя працы, гістарычныя нарысы, навукова-папулярныя выданні, якія сведчаць: старажытныя гарады прайшлі няпроста шлях гістарычнага развіцця ў складзе розных дзяржаўных утварэнняў і здолелі захаваць выдатную культурную спадчыну.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

актуальна

Ёсць толькі адзін шлях...

Фота БелТА.

Аб прынцыповых адрозненнях новага праекта Канстытуцыі ад папярэдняга Асноўнага Закона выказаўся на дзялягавай пляцоўцы ў Нацыянальным гістарычным музеі старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навукі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Ігар Марзалоў.

— Канстытуцыя, па якой мы жывём цяпер — антыкрызісная, і была прынята ў часы, калі краіна знаходзілася ў глыбокім эканамічным крызісе, — патлумачыў гісторык. — Патрабавалася моцная мабілізацыя, аўтарытарныя метады кіравання і звышпрэзідэнцкая мадэль ўлады. Сёння Беларусь іншая. Калі змяняецца сацыяльная мадэль, абавязкова трэба рэфармаваць палітычную. Без гэтага замест эвалюцыйнага абдуцця катастрофа, да якой мог прывесці 2020 год.

Ужо з 2016 года прагаворваліся моманты, якія датычацца змянення палітычнай сістэмы і Канстытуцыі: ідзе час — мяняюцца формы кіравання ў той ці іншай дзяржаве. Шлях мадэрнізацыі з пераходам ад аўтарытарнай мадэлі да больш дэмакратычнай характэрны для многіх краін, сярод якіх — Сінгапур і Паўднёвая Карэя.

У праекце змяненняў і дапуўненняў Канстытуцыі Ігар Марзалоў выдзеліў тры найважнейшыя блокі. Першы — каштоўнасці, бо выразна сфармулявана тое, што можна назваць беларускім ладам жыцця, сістэмай каштоўнасцей. Найперш гэта счытваецца ў прэамбуле, дзе цяпер гаворыцца пра важнасць нацыянальнай незалежнасці, культурнай самабытнасці і суверэнітэту. Другі блок тычыцца канцэпцыі гістарычнай памяці: гэта артыкулы 15 і 54. 15-ы дэкларуе важнасць захавання памяці пра гераічныя подзвігі менавіта беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны. 54-ы апелюе да гістарычных каштоўнасцей, памяці і патрыятызму. Ігар Марзалоў звярнуў увагу

і на захаванне гістарычнай і культурнай тоеснасці ў цэлым:

— Гэты год абвешчаны годам гістарычнай памяці. Мы будзем выбудоўваць сваю гістарычную палітыку так, як робяць усе нашы суседзі. У сувязі з новымі артыкуламі плануем прымаць мемарыяльныя законы, гэтым самым умацоўваючы праўдзівую беларускую тоеснасць.

Трэці момант, які выдзяляе гісторык, — змены, звязаныя з інстытутам сям'і: у артыкуле 32 сям'я па-студуіруецца як саюз мужчыны і жанчыны. Да таго ж у праекце змен зроблены акцэнт на тое, што беларуская дзяржава аддае прыярытэт выхаванню дзяцей у сям'ях.

— З'явіліся артыкулы, якіх ніколі не было, — падкрэсліў старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навукі. — Упершыню ў Канстытуцыі ідзе гаворка аб правах моладзі. Звяртае на сябе ўвагу і пункт, прысвечаны пенсіянерам, інвалідам. Пастудуіруецца, што дзяржава бярэ на сябе адказнасць перад грамадствам за тое, каб інваліды атрымалі роўныя правы, а таксама каб яны ды іх сем'і забяспечваліся пэўнымі сацыяльнымі прэферэнцыямі. Гэта найважнейшыя элементы сацыяльнага блока, які ёсць у сённяшнім праекце Канстытуцыі.

Нельга пакінуць за дужкамі і Усебеларускі народны сход. Ён ствараецца як страхавочны механізм, які ў першую чаргу будзе органам тэрытарыяльнага прадстаўніцтва. Як расказаў Ігар Марзалоў, акрамя прадстаўнікоў парламента, заканадаўчай і выканаўчай, судовай ўлады, іншых вышэйшых службовых асоб, у яго склад будучы ўваходзіць тыя, каго выбяруць мясцовыя органы самакіравання, грамадская супольнасць. Гэта будзе роўная колькасць прадстаўнікоў кожнай вобласці і Мінска. Новы орган з'яўляецца яшчэ і пераходным механізмам для таго, каб у выніку змен не адбылося злому ці разбалансавання сістэмы.

— Мы гатовы да змен, але не да рэвалюцыйных. Гэта імкненне забяспечыць магчымасць больш маладому пакаленню і новым сацыяльным групам браць удзел у палітычным жыцці цывільна, праз прапанаваныя механізмы. Беларуская ўлада не хоча сацыяльнага канфлікту ці грамадзянскай вайны. Ёсць толькі адзін шлях — павольнай і акуратнай эвалюцыі, — рэзюмаваў Ігар Аляксандравіч.

Яўгенія ШЫЦЬКА

конкурсы

Шануючы Коласа і Купалу

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі аб'яўляе конкурс юных літаратараў, прысвечаны 140-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа.

У творчым спаборніцтве прымаюць удзел паэты, празаікі, публіцысты і літаратуразнаўцы г. Мінска ва ўзросце 12—25 гадоў.

Работы канкурсантаў на беларускай або рускай мове (вершы, апавяданні, замалёўкі, абразкі, мастацкія нарысы, літаратуразнаўчыя артыкулы) павінны быць самастойнымі, арыгінальнымі, адметнымі.

Тэматыка твораў розная: Радзіма, родная прырода, горад-герой Мінск, чалавек працы, мужнасць народа, услаўленне подзвігу, міру, супрацоўніцтва, сяброўства, самых прыгожых чалавечых пачуццяў. У гэтым ліку і творы, прысвечаныя класікам беларускай літаратуры.

Конкурс праводзіцца з 1 лютага да 1 кастрычніка 2022 года. Работы, набраныя на камп'ютары, даслаюцца на адрас: 220034, г. Мінск, вул. Фрунзэ, 5, п.к. 308. Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі. Або на электронны адрас: mgo-oo-spb@mail.ru. з пазнакай: «На конкурс».

Трэба ўказаць прозвішча, імя, імя па бацьку, дату і год нараджэння, дакладны (з індэксам) хатні адрас, кантактны тэлефонны, месца вучобы або працы.

Журы, у склад якога ўваходзяць вядомыя пісьменнікі, вызначаць пераможцаў па кожнай намінацыі ў розных узроставых катэгорыях. Пераможцы атрымваюць дыпломы Саюза пісьменнікаў Беларусі і падарункі. Творы самых таленавітых аўтараў будучы прапанаваны да апублікавання.

У канцы лістапада ў ДOME літаратара абдуццяца літаратурнае свята, дзе будучы абвешчаць пераможцаў.

Тэлефоны для даведак: 343-18-18; 392-59-06.
Міхась ПАЗНЯКОЎ,
старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ

імпрэзы

У госці да «Пінскай шляхты»

У музеі «Лошыцкая сядзіба», філіяле Музея гісторыі горада Мінска, 5 лютага абдуццяца імпрэза для дзяцей і моладзі «Чытаем Вінецта Дуніна-Марцінкевіча: фарс-вадэвіль «Пінская шляхта»», якая рыхтуецца сумесна з Беларускай дзяржаўнай філармоніяй.

Падчас імпрэзы ў 214-ю гадавіну з дня нараджэння пісьменніка арганізатары прапануюць успомніць п'есу Дуніна-Марцінкевіча, частага гасця Яўстафія Прушынскага — гаспадары Лошыцкай сядзібы ў 1820—1877 гадах. У гонар сяброўства шляхціч Вінецтаў напісаў пазмы падзеі ў Лошыцы.

Літаратурная гульня па матэрыялах «Пінскай шляхты» раскажа ўдзельнікам больш пра побыт насельніцкай беларускага Палесся — малой радзімы апошняй гаспадыні Лошыцкай сядзібы Ядзвігі Любанскай з Кеневічаў.

У выкананні салістаў філармоніі прагучаць асобныя дзеі «Пінскай шляхты», музычныя творы на словы заснавальніка беларускай драматургіі.

Дарэчы, па квітках на імпрэзу можна наведаць і экспазіцыю музея.

Міра ІЎКОВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Як нараджаецца кніга

Саюз пісьменнікаў Беларусі мае трывалыя сувязі з Мінскім дзяржаўным прафесійна-тэхнічным каледжам гандлю, дзе рыхтуюць будучых спецыялістаў для ГУМа, ЦУМа, універмага «Беларусь», магазінаў сетак «Суседзі», «Санта», «ГПА».

Літаральна днямі гасцямі СПБ сталі першакурснікі гандлёвага каледжа. Акрамя прафесійных ведаў, выхаванцы навучальнай установы далучаюцца да заняткаў па інтэрсах, якіх у каледжы шмат. Гэта розныя гурткі, музычныя калектывы, спартыўныя секцыі.

— Мы лічым, што многае ў сферы абслугоўвання залежыць ад агульнай

культуры работнікаў гандлю, таму хочацца, каб нашы выпускнікі былі ўсеабакова развітыя, — падкрэсліла спецыяліст па выхаваўчай рабоце гэтай навучальнай установы Людміла Грыневіч. — Кожнае наведванне Мемарыяльнай залы Саюза пісьменнікаў Беларусі мае для нашых падлапечных вялікае выхаваўчае значэнне. Сама атмасфера залы вельмі патрыятычная. А сустрэчы з творцамі, якія распавядаюць пра подзвіг беларусаў у вайну і ў наш час, дапамагаюць глыбей асэнсаваць рэчаіснасць, задумацца аб сваім месцы ў жыцці.

Гэтым разам адбылося знаёмства навучэнцаў каледжа з працэсам стварэння кнігі. Пісьменнік Міхась Пазнякоў расказаў, як з'яўляецца

ідэя для будучага твора, якімі мастацкімі сродкамі карыстаецца. Міхась Паўлавіч пазнаёміў са сваімі кнігамі, прысвечанымі маці, радзіме. Многія з іх уключаны ў школьную праграму.

Сустрэча заахваціла моладзь бліжэй пазнаёміцца з таямніцай нараджэння кнігі. Таму навучэнцы выказалі жаданне пабываць на экскурсіі ў Выдавецкім доме «Звязда», на паліграфічным прадпрыемстве і ў кніжнай краме падчас прэзентацыі выдавецкіх навінак. Загадчык бібліятэкі каледжа Таццяна Мікуліч паабяцала, што творчыя знаёмствы абавязкова адбудуцца. Гэта пацвердзілі ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі.

Марыя ЛІПЕНЬ

з нагоды

За ўнёсак у хрысціянскую асвету

Юбілейны каляндры вечар, прысвечаны 25-годдзю «Хрысціянскага адукацыйнага цэнтру імя святых Мяфодзія і Кірыла», адбыўся ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Мерапрыемства ладзілася з благаславення Мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага Веніяміна, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі. У ім бралі ўдзел прадстаўнікі органаў дзяржкіравання і дыпламатычнага корпуса, рэктары ВУНУ, кіраўнікі грамадскіх аб'яднанняў і ўстаноў адукацыі г. Мінска.

Распачаў святочнае мерапрыемства Архіерэйскі хор Мінскага Свята-Духава кафедральнага сабора, які выканаў тэрапы Божага Нараджэння і Богаз'яўлення. Пасля гэтага архіепіскап Гродзенскі і Ваўкавыскі Антоній абвясціў вітальны адрас мітрапаліта Веніяміна.

Важнай падзеяй свята стала традыцыйнае ўручэнне прэміі Хрысціянскага адукацыйнага цэнтру «За асаблівы ўнёсак у справу хрысціянскай асветы і адукацыі, стараннае служэнне Царкве Хрыстовай у справе выхавання моладзі, унёсак у развіццё тэалагічнай адукацыі». Прэміямі ўганараваны ігумення Увядзенскага

стаўрапігійнага жаночага манастыра ў вёсцы Богущы Смаргонскага раёна Елісавета (Сысун) і дырэктар Рэспубліканскага навукова-практычнага цэнтру медыцынскай экспертызы і рэабілітацыі Васіль Смычок.

Сярод намечаных праектаў Хрысціянскага адукацыйнага цэнтру на гэты год — і штогадовы міжнародны Кірыла-Мяфодзіеўскія чытанні, духоўна-асветніцкая культурная праграма «Музычнае прынашэнне», адкрытыя лекцыі для студэнтаў духоўных школ ад асноўных спецыялістаў-багасловаў, стварэнне шматфункцыянальнай мемарыяльнай аўдыторыі імя мітрапаліта Філарэта, заняткі ў бібліятэцы Інстытута тэалогіі БДУ, спектаклі ў тэатры-студыі «Батлейка», выдавецкая дзейнасць і інш. Святочны вечар скончыўся канцэртнай праграмай «Музычнае прынашэнне», арганізаванай супольна з Беларускамі саюзам музычных дзеячаў. У канцэрце бралі ўдзел Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла імя Рыгора Шырмы, Архіерэйскі хор Мінскага Свята-Духава кафедральнага сабора, зборны хор навучэнцаў Дзіцячай музычнай школы мастацтваў № 10 імя Яўгена Лебава, канцэртны хор малодшых класаў «Музычныя пацёркі».

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

стасункі

Памяць пра паэта

Міжнародная анлайн-сустрэча, прысвечаная памяці выдатнага рускага паэта, перакладчыка Уладзіміра Сарочкіна, аб'яднала напярэдадні яго дня нараджэння беларускіх і рускіх калег, родных і сяброў, навукоўцаў і супрацоўнікаў бібліятэк абедзвюх краін, а таксама прыхільнікаў таленту сапраўднага майстра мастацкага слова.

Галоўнай падзеяй міжнароднай сустрэчы стала прэзентацыя электроннага праекта «Дні, як кнігу прагарташ...», прысвечанага памяці паэта. Праект створаны на рэсурсах Бранскай абласной універсальнай бібліятэкі імя Ф. І. Цютчова. Супрацоўнікі кніжніцы пасля смерці паэта пастараліся сабраць як мага больш звестак пра яго жыццёвы і творчы шлях. Цікавы і пазнавальны праект будзе дапаўняцца новымі матэрыяламі, бо Уладзімір Яўгенавіч меў шмат творчых кантактаў, у тым ліку і ў нашай краіне.

Так сталася, што апошняй прыжыццёвая кніга творцы — зборнік паэтычных перакладаў з розных моў свету, у тым ліку і твораў паэзіі беларускіх аўтараў «Залатая ладзя». Менавіта гэтае выданне і паэтычны зборнік «Божае кола» Уладзімір Сарочкін яшчэ ў верасні 2021-га прэзентаваў у Гомелі, Тураве

і Жыткавічах у межах фестывалю «Славянскія літаратурныя дажынкы» і «На зямлі Кірылы Тураўскага». Уладзімір Яўгенавіч любіў беларусаў і беларускую мову, падтрымліваў пісьменнікаў-гамялячын, і іх творы выходзілі ў альманаху «Літаратурны Бранск».

Дзякуючы ў тым ліку і яго падтрымцы, на гомельскай зямлі за апошнія 15 гадоў з'явіліся новыя літаратурныя акцыі і фестывалі славянскага гучання, сумесныя праекты. Невыпадкова адну з апошніх прыжыццёвых узнагарод — памятны медаль «Кірыла Тураўскі.

Асветнік. За ўклад у літаратуру» — Уладзімір Яўгенавіч атрымаў менавіта на малой радзіме Кірылы Тураўскага. А калі паэта не стала, ён быў пасмротна прызнаны пераможцам міжнароднага літаратурнага конкурсу «Пераадоленне», арганізаванага ў горадзе над Сожам.

Цёплыя словы ў адрас сябра і калегі, які так рана пайшоў з жыцця, падчас анлайн-сустрэчы выказалі кіраўнік Бранскай абласной пісьменніцкай арганізацыі Уладзімір Рашатнёў, старшыні Гомельскага абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч, Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ Аляксандр Казека, пісьменнікі Алег Ананеў і Наталля Шамяткова, бранская паэтэса Вольга Шаблакова і інш. Размова ішла і аб увекавечаным імя літаратара і далейшым творчым супрацоўніцтва паміж пісьменнікамі і вядучымі абласнымі бібліятэкамі дзвюх краін у межах Саюзнай дзяржавы.

21 студзеня аўтару шматлікіх паэтычных зборнікаў, арганізатару і актыўнаму ўдзельніку многіх праектаў-конкурсаў, фестывалюў, шматгадоваму кіраўніку Бранскай абласной пісьменніцкай арганізацыі Саюза пісьменнікаў Расіі Уладзіміру Сарочкіну, які пайшоў з жыцця 14 лістапада 2021 года, споўніўся 61 год.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

«ЛІМ»-люстэрка

Выстаўка кітайскага жывапісу «Арт-тур Дун Цзяхуэй — Беларусь» адкрылася ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага. Экспазіцыя прысвечана 30-годдзю ўстаўлення дыпламатычных адносін паміж Рэспублікай Беларусь і Кітайскай Народнай Рэспублікай. Госці могуць убачыць кітайскія традыцыйны жывапіс і каліграфію ў работах сучаснага мастака Дуна Цзяхуэй. Паводле слоў арганізатараў, з пункту гледжання тэхнікі работы творцы смелыя, наватарскія і багатыя на нападненні. Дун Цзяхуэй — мастак, рэжысёр, музыкант, педагог. З'яўляецца магістрантам Брэскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна, дырэктарам гарадской Акадэміі прыгожых мастацтваў Гуанчжоу, дырэктарам Навукова-даследчага цэнтру навукі, адукацыі, эстэтычнай адукацыі і гуманітарных навук, кансультантам *Beijing Film*, экспертам Кітайскай асацыяцыі вышэйшай адукацыі, а таксама вучоным-даследчыкам у галіне адукацыі, прафесійным кіраўніком па мастацкай дысцыпліне. Праект будзе працаваць да 13 лютага.

Калектыў Бранскага абласнога тэатра юнага глядача 10—11 лютага ўпершыню наведвае Віцебск. Як інфармуе БелТА, ён выступіць з драмой на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа. 10 лютага віцебскаму глядачу пакажуць мюзікл «Тры мушкетэры» паводле рамана Аляксандра Дзюма. Гэты твор быў увасоблены на сцэне ў выглядзе мюзікла вядомага кампазітара Максіма Дунаеўскага на аснове п'есы Марка Разоўскага і вершаў Юрыя Рашанцава. У другі дзень гастролёў госці з Расіі пакажуць яшчэ адзін вядомы твор — спектакль «Дзядзька і сон» паводле аднайменнай апавесці Фёдора Дастаеўскага. Пастаноўку ажыццявіў галоўны рэжысёр Бранскага абласнога тэатра юнага глядача заслужаны дзеяч мастацтваў Расіі Юрый Пахомаў. Ён добра знаёмы віцебскай публіцы па шэрагу пастановак на коласаўскай сцэне. Мастак-пастаноўшчык спектакля — вядомы беларускі сцэнограф Валянціна Праўдзіна. Гэтым жа днямі для школьнікаў будзе паказаны «Фініст — Ясны сокол».

Зорка амерыканскага джаза Грэгары Бойд выступіць у Белдзяржфілармоніі, перадае агенцтва «Мінск-навіны». 14 лютага вядомы вакаліст і барабаншчык з ЗША не ўпершыню выступіць перад беларускай публікай. У творчай скарбонцы Грэгары Бойда — аўтарскія хіты, напісаныя ў найлепшых традыцыйных афраамерыканскага джаза, фанка, блюза і соўла, а таксама джазавая класіка: знакітавыя хіты Луі Армстрэнга. Вакаліста адрознівае шчырая манера, віртуознае вакальнае тэхніка і харызма. «Надзелены здольнасцямі і адлучанасцю Монка, у спалучэнні з душэўнасцю Эла Грына, музычнасцю Джымі Хендрыкса, Бойд можа іграць джаз, фанк і ўводзіць у стан блюза, прымушаючы вас усвядоміць тое, што яго немагчыма змясціць у якія-небудзь рамкі», — так адгучаюцца арганізатары аб творчасці Грэгары Бойда.

Артысты балета і аркестра Вялікага тэатра Беларусі, а таксама адміністрацыйна-тэхнічная група едуць з гастролі ў Аман. На сцэне Каралеўскага опернага тэатра Маската будзе паказаны балет «Анастасія» ў пастаноўцы Юрыя Траяна, паведамляе агенцтва «Мінск-навіны». Усяго плануецца паказаць тры спектаклі — 3, 4 і 5 лютага. «Стварачы нацыянальны праект, мы прыцягваем увагу да нашай гісторыі, да таго, што адбывалася да нас. А гэта вельмі важна... Гісторыя Анастасіі Слуцкай складаная і забытая, а для тэатральнай сцэны такое якраз і цікава. Але, безумоўна, неабходна разумець: балет — не гістарычнае даследаванне. Мы стварылі харэаграфічную легенду і пастараліся ўплесці туды, як мага арганічна, факты, якія адбываліся ў лёсе галоўных герояў. Так, Анастасія кіравала абаронай Слуцка. Гэта гістарычны факт. Але мне было цікава паказаць перадгісторыю. Праз што прыйшоўся прайсці гэтай крохкай жанчыне, як яна змэгла сабраць войска і павесці яго за сабой», — адзначаў Юрый Траян падчас прэм'еры.

Саюз пісьменнікаў Расіі пры падтрымцы гранта ўрада Новасібійскай вобласці мяркуе выдаць зборнік сібірскіх аўтараў да юбілею рэгіёна. Выпуск плануецца да канца 2022 года, паведамляе «ИТАР-ТАСС». У грунтоўную кнігу ўвойдуць сучасныя аўтары. Сярод іх — празаік, лаўрат літаратурнай прэміі аднаго з найстарэйшых часопісаў у Расіі «Сібірскія агні» Уладзімір Злобін, празаікар Новасібійскага дзяржаўнага тэатральнага інстытута, тэатразнавец Яна Лямбоцкая, а таксама пісьменніца, аўтар некалькіх эксперыментальных мастацкіх твораў Лада Юрчанка. Між тым паведамляецца, што да юбілею вобласці ўжо быў выдадзены зборнік, прысвечаны гісторыі Саюза кампазітараў Новасібійскай вобласці.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

У Малых Бясядах — вялікія бяседы

Цікавае побач. Даследчыку варта памятаць, што заўсёды непадалёку сцішана захоўваюцца залацінкі архіўнай інфармацыі, звязаныя з жыццём знакамітых людзей. Магчыма, раней такія звесткі ўяўляліся малазначнымі, не вартымі ўвагі. Сёння, пасля грунтоўнага асваення асноўных пластоў гістарычных матэрыялаў, іх самадастатковая каштоўнасць значна ўзрасла.

Няёмольны час робіць сваю справу: многае нішчыць, а на тым, што збэраглося, прымушае засяродзіць асабліваю ўвагу. Аўтар гэтых радкоў чарговы раз пераканаўся ў справядлівасці сказанага, шчыльна займаючыся архівамі, звязанымі з жыццём і творчасцю Янкі Купалы.

На вячоркі з Янкам Купалам

Неспадзяванай знаходкай стала гісторыя, пераказаная мімаходзь адной з найстарэйшых выкладчыкаў кафедры беларускай філалогіі БДТУ Рэгінай Міксюк. Калега з гумарам прыгадала невялічкі эпизод больш чым 50-гадовай даўнасці са свайго сямейнага жыцця.

Аднойчы вучаніца сярэдняй школы Рэгіна Анкудовіч выконвала хатняе заданне, рыхтавала ўрок па творчасці Янкі Купалы, старанна прагаворвала ўслых асобныя факты біяграфіі паэта. Яе бабуля абірала бульбу і раз-пораз услухвалася ў голас старанніцы-ўнучкі. На стандартнай фразе з падручніка пра сялянскае паходжанне народнага паэта Беларусі раптам ускіпела: «Які ён табе селянін, ён з паню!»

Далей паचाўся нязвыклы для свецкай гістарыяграфіі апавед Авэліны Іпалітаўны Каспяровіч (у дзявоцтве Прушынскай) пра жыццё на хутары Хлявішча, што на Лагойшчыне, вячоркі ў Малых і Вялікіх Бясядах, куды збіралася моладзь з усёго наваколля.

Але гэтым разам гаворка ішла прыкладна пра 1900 год, калі апавадальніцы ішла чатырнаццатая ці пятнаццатая вясна. Ян Луцэвіч запомніўся ёй па бясядскіх танцах вельмі добра: модны касцюм, накрухмаленая манішка, хромавыя боты. Трымаўся будучы паэт Янка Купала вадзаль ад вясковай моладзевай грамады, больш назіраў. Моцна кантраставаў з сялянамі, якія былі ў звычайных сярмягах, босыя, урачыста абуваліся толькі на святы, ды і тое перад уваходам у касцёл, што ў Вялікіх Бясядах.

Малады Ян Луцэвіч чуйна прыслухоўваўся, уважліва ўглядаўся ў святочнае і будзённае жыццё народа. Няма сумнення, што бясядскія вячоркі таксама збіраліся ў душы будучага пісьменніка своеасаблівай калекцыяй эмоцый, уражанняў, фарбаў. Некаторыя з іх, магчыма, адгукнуліся і ў камедыі «Паўлінка» (Санкт-Пецярбург, 1913) — «Сцэнах з шляхоцкага жыцця ў 2-х актах». Напрыклад, у гэтай: «Музыка іграюць польку; усе, апрача старых, танцуюць: Адольф з Паўлінкай, другія госці — хто з кім. За сталом Пранціс са Сцяпанам частуюцца гарэлкай з пляшкі, якую першы прыніць з сабою». А далей у прыпеўках (а можа, — з ноткамі самаіроніі) абыгрываецца і панская (шляхоцкая) фанабэрыя, і трапнасць народнага гумару:

Адольф
(танцуючы, прытывае)
Танцовала рыба з ракем,
А пятрушка з пастарнакам,
А цыбуля дзівовала,
Цо пятрушка танцовала.

Паўлінка
(адпяваючы)
А на печы, на лучыне,
Дзеўкі грошы палічылі;
Налічылі паўталера
Дый купілі кавалера.

Янка Купала. 1908 г.

Пад шэпт лістоўніц і піхт

Панскі маёнтак у Малых Бясядах (Вілейскі павет Віленскай губерні) размяшчаўся ў маляўнічай мясцовасці: узгоркі, невялікая рачулка. Акультураная прастора сядзібы выдатна ўпісвалася ў прыродны ландшафт: цудоўны парк са штучным аэрамам, што сілкуецца крынічнай вадой, велічныя алеі з сосен, лістоўніц, бальзамічных піхт. У цэнтры архітэктурнага комплексу — двухпавярховы дом з тэрасамі і балконамі. На першым паверсе знаходзімся зімовы парк і танцавальная зала.

У канцы XIX — пачатку XX стст. усё гэта было ўласнасцю Зыгмунта Чаховіча-Ляхавіцкага (1831—1907), удзельніка паўстання 1863—1864 гг., паплечніка Кастуся Каліноўскага. За ўдзел у змагарніцкім руху З. Чаховіч быў асуджаны на 12 гадоў катаргі. Каля 1880 г. вярнуўся на радзіму.

Сям'я Луцэвічаў у 1895—1904 гг. жыла непадалёку — у фальварку Селішча. Янка Купала ў лісце з Кіславодска да Льва Клейнбарта 21 верасня 1928 г. пісаў пра сваё знаёмства з уласнікам Малых Бясяд: «...когда мы жили в Селище, я познакомился с одним польским помещиком Сигизмундом Чеховичем в им-сении» Бясядка Вілейск-ого» уезда. Помешик этот был в свое время сослан Муравьевым в Сибирь, но впоследствии вернулся и жил безвыездно в своем имении Бясядах. У него была громадная библиотека, в большинстве из польских книг. Вот тут-то мне и открылся, что называется, клад. Помешик был идеалист, мечтатель».

Паводле Купалавага пераказу, уласна сямейнае жыццё пад дахам сядзібнага дома ў Малых Бясядах было далёка не ідэальным: «...жена у него была настоящая ведьма. Она его держала впроголодь и не давала ему вмешиваться

абсолютно в никакие дела. Так что он даже с женой не встречался. Жил отдельно, куда ему посылались кое-какая пища, ни с кем не встречался, всегда поглощенный книгами»; «Бывал у него я часто, принося ему в благодарность за книги то масла, то сыру, т. к. того, что доставалось ему от жены, на пропитание не хватало».

Купала аддаваў перавагу паэзіі, белетрыстыцы, гісторыі: «Часто он мне выбирал книги для чтения, а иногда я сам просил его таких или других авторов»; «...у него первого я познакомился с нелегальной литературой, больше всего относящейся к польскому восстанию. Были это издания краковские, лондонские, парижские и т. д.». Дзякуючы багатай бібліяцецы былога каліноўца, «ідэаліста і летуценніка», упершыню пазнаёміўся з нелегальнымі выданнямі, гутарыў з гаспадаром пра паўстанне 1863—1864 гг. «Знаёмства з Чаховічам мела велізарнае значэнне для развіцця светапоглядных арыентацый і эстэтычных густаў Купалы» (Галіна Тычко).

Гэтыя старонкі жыцця будучага класіка беларускай літаратуры добра асветлены ў артыкуле Генадзя Кісялёва «Бясядскія шляхі-дарогі» («Нёман», 1984, № 3), сцісла ахарактарызаваны ў энцыклапедычным даведніку «Янка Купала» (1986) і аднайменнай энцыклапедыі (2018, т. 3).

Найбольш вядомая літаратурная інтэрпрэтацыя малабясядскіх сустрэч прадстаўлена ў п'есе Уладзіміра Караткевіча «Калыска чатырох чараўніц», напісанай да 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы. Сярод дзеючых асоб у ёй адрэкаментаваны «Зыгмунт (Пыкмун) Чаховіч-Ляхавіцкі — былы паўстанец, цяпер "пан" у Бясядах». З аўтарскай рэмаркі да 2-й карціны драматычнага твора: «Бібліятэка ў флігелі Зыгмунда Чаховіча ў Бясядах. Простыя беленыя сцены, паўкруглыя зверху вокны, канапа, пацёрты дыван, столік, крэслы. Адзіная раскоша — мноства кніг, і патрапаных, і старадаўніх скураных, і ў цяснёных золатам вокладках. Астатняе — пацёртае і нібы прычарушанае пылам. Янка Луцэвіч толькі зайшоў у пакой з пакункам кніг. У пакой два чалавекі. Сядзяць ля століка. На крэсле малады хлопец Стафан Каляда. У фатэлі, накрыты пледом, сам Зыгмунд Чаховіч. Яму каля сямідзесяці год».

Гаючая памяць

З пераказу каларытнага апаведу Авэліны Каспяровіч запомнілася фраза «Ён знаўся толькі з панамі, браў

Зыгмунт Чаховіч-Ляхавіцкі. Пачатак XX ст.

у іх кнігі». Атрымліваецца, карыстанне Купалам багатым бібліятэчным зборам Чаховіча было асабліва заўважным і адзначаным ужо сучаснікамі, шараговымі выдавочцамі падзей, а не толькі рэтраспектыўна ўстанаўлівалася, інтэрпрэтавалася біёграфічна паэта ў пазнейшыя дзесяцігоддзі XX ст.

І чаму з панамі (у множным ліку), а не толькі з Зыгмунтам Чаховічам? Адказваючы на гэтае пытанне, Рэгіна Міксюк прыгадала і свае юнацкія гады таксама. Пан Чаховіч для навакольнага люду атаясамліваўся з палітыкай, нечым таемным, забароненым і змоўніцкім. Больш сімпатычным, а таму асабліва памятным быў пан Валадковіч з Маньлі. Да яго сядзібнага дома вялі прыгожыя алеі з лістоўніц і бэзу. На сядзібе біла крынічка, вада з якой валодала гаючымі ўласцівасцямі: лекавала

Авэліна Каспяровіч. 1920-я гг.

вачы. Таму да пана Валадковіча «на лячэнне» ахвотна ехала і заможная шляхта, і просты люд. Паўна, не абмінаў гэтую славетную мясціну і Янка Купала...

Успаміны Рэгіны Міксюк паступова наблілі адценне скрухі і жалю — амаль нічога не захавалася. Але сённяшнім людзям сталага веку з вачольных вёсак Лагойшчыны яшчэ памятаюцца вячоркі на дыхтоўным бруку сядзібнага дома пана Валадковіча. Тады будавалі на які.

Жыццёвы лёс Авэліны Каспяровіч, якая пражыла 86 гадоў, варты асобнай кнігі мемуараў: нарадзіла 13 дзяцей, з якіх выжылі толькі двое (адна з іх Яніна Анкудовіч, маці Рэгіны Міксюк). У сямейным архіве цудам збырося фотаздымак Авэліны Каспяровіч 1920-х гг., з якога на нас глядзіць запамінальная маладая жанчына часоў нацыянальнага будаўніцтва, апетага аўтарам «Маладой Беларусі». У той час у прасторнай зале сядзібнага дома гаспадар маёнтка ў Малых Бясядах сіламі мясцовай настаўніцкай грамады ставілася неўміручая купалаўская «Паўлінка»...

Пасля пачутых успамінаў думкам было вельмі зацікава і трохі зайздросна. Усё ж здорава мець магчымасць пры добрай нагодзе сказаць: «А мая бабуля танчыла з самім Купалам!»

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

«У палеткаў красы... узьяў галасы»

У народнага песняра Беларусі Янкi Купалы былі цудоўныя стасункі з многімі паэтамі і празаікамі. Шмат каго з іх падтрымліваў. Як маладых творцаў, так і тых, хто па ўзросце быў бліжэй да яго. У іх шэрагу і на дзесяць гадоў маладзейшы Алесь Гурло, які нарадзіўся ў Капылі 31 студзеня 1892 года.

Сям'я была бедная, сялянская і вялікая. Аднак не толькі з-за гэтага нешчаслівая. Дзяцей зводзіла ў магілу спадчынная хвароба — сухоты. У маладым узросце ад яе памерла і маці. Бацьку перажылі толькі Алесь і яго сястра Настася. А быў ён працавіты і добры знаўца ўласціваецей лекавых траў. Лячыў не толькі сямейнікаў, але і свойскую жывёлу.

Алесь рана далучыўся да працы. Спачатку рупіўся па гаспадарцы, а ў дзевяць гадоў стаў пастухом. Але хацелася вучыцца. Бацька паддаўся яго ўтаварам. Як і некаторыя месчачковыя дзеці, у 11 гадоў стаў вучнем аднаго з «дарэктараў», так добра вядомых па паэме «Новая зямля» Якуба Коласа. Пасля закончыў мясцовае двухкласнае вучылішча. А далей пачаліся жыццёвыя ўніверсітэты — у 1908 годзе ўладкаваўся чорнарабочым на лесаліўню.

Чытаючы газету «Наша ніва», заўважаў, што ў ёй друкуюцца не толькі чытацкія лісты, розныя карэспандэнцыі, але і вершы, апавяданні. Ён таксама ўжо сёе-тое пісаў. Набраўшыся смеласці, некалькі сваіх твораў паслаў у рэдакцыю. Пашанцавала з вершам «Маці-Беларусь», які быў змешчаны ў нумары за 21 чэрвеня 1907 года. Аднак не гэты публікацый зварнуў на сябе ўвагу. Твор, як відаць з назвы яго, мала розніўся ад напісанага іншымі аўтарамі. А вось празаічны дэбют аказаўся ўдалым. Апавяданне «Ласун», надрукаванае 17 снежня 1909 года, спадабалася Янку Купалу.

Як прыгавдаў Мікола Хведаровіч, «Алесь атрымаў ад Янкi Купалы ліст, у якім ужо вядомы ў той час пазт павіншаваў [...] з першым крокам». Так і адбылося іх завочнае знаёмства. У наступным годзе ў «Нашай ніве» былі яго апавяданні «Ахвяра», «Вясна» і «Восень». Ды паэзія прываблівала ўсё больш. Пад псеўданімам «Эхо» друкаваўся і ў рукапісных часопісах, што выходзілі ў Капылі. Чаму выбраў менавіта такое літаратурнае прозвішча — невядома. Відавочна, хацеў, каб тое, пра што апавядае, рэкам адгукалася ў сэрцах чытачоў.

Удзельнічаў і ў самадзейных спектаклях, якія ладзіла рэвалюцыйна настроеная капільская моладзь. Гэта быў і яго шлях да самаствярджэння, які бачыў у служэнні сваёй зямлі, беларускаму народу. Характэрна тое яго прызнанне больш пазняга часу. Яно прагучала ў анкетце для Беларускай акадэміі навук: «Яшчэ на школьнай лаўцы мне даводзілася чуць і чытаць пра «Белорусію» і «Белорусов», а ў хаце не толькі чуць, а гаварыць беларускаю мовай, і гэта, вядома, прымусіла часам думаць, чаму ў школе гавораць і вучачь расійскаю моваю, а ў хаце беларускаю. Свядома пачаў разбірацца ў нацыянальным пытанні тагды, як скончыў школу і ўвайшоў у сацыял-дэмакратычную арганізацыю».

Разумеючы, што ў Капылі «цесна», па запрашэнні земляка і сябра Хведара Станілевіча паехаў у сталіцу. У 1910 годзе адбылося асабістае знаёмства Янкi Купалы і Алеся Гурло. Разам наведваліся на вечарыні беларускай моладзі, што праводзілася на кватэры Браніслава Эпімаха-Шыпілы. Праз год Алесь Гурло напісаў верш «Полудзень пры жніве», прысвечаны Івану Дамінікавічу. Твор светлы, аптымістычны, у ім паэтызуецца сялянская праца. Ды і жыццё ўвогуле паўстае як чуд з цудаў у гэтым загадкавым і такім непрадказальным Сусвеце:

*Сонца падобнае, жар несяірамы!
Жыта шуміць ябраным каласом;
Песні ад жнеяў нясуцца любімы;
Хліціца жыта пад жнеяў сярпом.*

*Момант... і песня замоўкла наволі:
Глуцця ўжо жнеі снапокі вязаць...
Радасна сэрцу на гэтакім полі,
Рвецца яго ў паднябессе лятаць.*

Знакавай падзеяй у іх сяброўстве стала прэм'ера спектакля «Паўлінка», якая ладзілася 29 лютага 1913 года. Пра пастаноўку, а таксама пра выкананне хорам песні «А хто там ідзе?», дэкламацыю Купалавых вершаў «Град», «Адгукніся, душа!..» расказаў у артыкуле «Беларускае ігрышча ў Пецярбургу».

Іван Дамінікавіч адказваў узаемна. Наколькі высокай думкі быў аб яго творчасці, відаць з гэтага ліста Льву Клейнбарту: «[...] во время пребывания в «Нашей» н^іве» мой першай абязаннасцю было

Алесь Гурло.

ісправляць іногда неісправімыя, прысылаемыя в ред<акцию> стихи, а их присылали очень много. И, конечно, я их исправлял. Не было чего исправлять только у Я. Коласа; Богдановича, Бядулю, Гаруна, Тетку, Констанцию Буйло, Гурло, Журбу — немного, у кого в смысле ритмики, у кого — замена небелорусского слова или фразы белорусским. Над остальными приходилось много потеть, и, как оказалось в последствии, ничего из этого не вышло. Врожденная способность ли талант и без исправлений пробовать себе дорогу».

Згадваў Алесь Гурло ў артыкулах «Агляд кніг», «Нашы пісьменнікі і грамадскія працаўнікі на вайне». А ў 20—30-я гады мінулага стагоддзя яны некаторы час разам працавалі ў Інбелкульце. Былі заснавальнікамі і членамі аб'яднання «Польмя», удзельнічалі ў розных літаратурных вечарах, паездках. Алесь жа Гурло і Анатоль Вольны, знаходзячыся на адпачынку ў Кіславодску, віталі Янку Купалу з 20-годдзем яго літаратурнай дзейнасці. А ў 1929-м такое віншаванне атрымаў Алесь Гурло са старонак газеты «Савецкая Беларусь»:

«У дзень твайго 20-гадовага юбілею літаратурнай дзейнасці мы, твае таварышы па працы, пасылаем табе сваё гарацае прывітанне», — звярталіся Цішка Гартны, Змітрок Бядуля, Янка Купала, Максім Гарэцкі, Якуб Колас і іншыя пісьменнікі.

Ды я забег крыху ўперад. Не знайшоўшы работы ў Пецярбургу, Алесь Гурло вярнуўся ў Капыль. У родных мясцінах таксама нідзе не ўладкаваўся. Па-ранейшаму даслаў вершы, карэспандэнцыі ў «Нашу ніву». На сваёй кватэры з сябрамі сацыял-дэмакратамі абмяркоўваў матэрыялы, надрукаваныя ў газетах «Правда» і «Звезда», некалькі нумароў якіх прыслаў з Пецярбурга Хведар Станілевіч.

Сацыял-дэмакраты даручылі яму ўзяць шэфства над вёскамі Быстрыца і Вусава. Наведваючыся ў іх, часта сустракаўся з мясцовай моладдзю. Дапамагаў арганізоўваць маёўкі, сходкі. Распаўсюджаў негалегалную марксісцкую літаратуру. Прыносіў з сабой і нумары рукапісных часопісаў. Гэта яшчэ больш прыцягнула да яго ўвагу паліцыі, якая і так ужо сачыла за ім. Заставацца ў Капылі стала небяспечна.

Другі раз паехаў у сталіцу падахвоціў Цішка Гартны, на кватэры якога пасля прыезду і спыніўся. З яго дапамогай уладкаваўся вучнем у механічны цэх завода «Вулкан», на якім працаваў і Зміцер Хведаравіч. Працягваў рэвалюцыйную дзейнасць. З рабочымі абмяркоўваў становішча ў краіне. Знаёміў іх з матэрыяламі газеты «Правда», актыўным аўтарам якой стаў. Чытаў рабочым і свае творы. Тыя, што напалоўны вострым сацыяльным зместам, неслі ў сабе ідэй вызвалення і свабоды.

У пачатку 1918 года яго прызвалі ў войска. Служыў на Балтыйскім флоце: на крэйсеры «Богатырь» і мінаносцы «Забіяка». З пачаткам Першай сусветнай вайны ўдзельнічаў у абароне Рызскага ўзбярэжжа, быў паранены. Лютаўскую рэвалюцыю сустрэў у Рэвелі, цяперашняй сталіцы Эстоніі Таліне. Разам з іншымі матросамі актыўна ўдзельнічаў у антыцарскіх маніфестацыях. А паветра зноў «наэлектрызавалася». Адчувалася набліжэнне чарговай рэвалюцыі. Раніцай 25 кастрычніка 1917 года мінаносцы «Забіяка», «Самсон», «Меткий» і іншыя баявыя караблі, выконваючы загад Цэнтралблота, узялі курс на Пецярбург.

Алесь Гурло ў складзе матроскага дэсанга высадзіўся на бераг Нявы ў раёне Васільеўскага вострава. Даставіў

пакет аб штурме Зімянга палаца. Разам з іншымі змагаўся і з юнкерамі ў будынку афіцэрскай гасцініцы на Ісакіеўскай плошчы, у Адміралцействе. Пасля душы мяжэж у Яраслаўлі, быў кулямётчыкам Волжскай флатыліі. Пад Казанню ў 1919 годзе падарваўся на міне. Доўга лячыўся ў шпітальных, застаўся калекам. Пісаў больш для сябе, выліваючы на паперу тое, што жыло ў душы, непакоіла:

*З песняй звонкай, з песняй волі
Мы даб'ёмся лепшай долі;
Час сумлівы хай загіне,
Хай нядоля нас пакіне.*

З войска быў камісаваны. Працаваў у Ніжагародскім рачным порце, а ў канцы 1921 года па запрашэнні Народнага камісарыята асветы БССР вярнуўся на Беларусь. Рэдакцыя газеты «Савецкая Беларусь», Інстытут беларускай культуры, Інстытут мовы Акадэміі навук БССР — месцы яго новай працы. Шчыры прыхільнік роднай мовы, самастойна перакладаў тэхнічныя словы. Тэрміналагічныя слоўнікі рыхтаваліся і ў Акадэміі навук, ды ўсё адразу ахапіць было немагчыма. Таму і ўзяўся за тое, да чаго рукі іншых не дайшлі. Першы выпуск слоўніка «Тэхнічная тэрміналогія», падрыхтаваны ім, вышаў у 1932 годзе. У перакладзе на беларускую мову было прадстаўлена 6818 розных слоў і паняццяў.

Збіраў і вусную народную творчасць, працягваючы плённа займацца распрацоўкай тэрміналогіі. Шкада, што з гэтага нічога не засталася. Матэрыялы, сабраныя ім, апрацаваныя, загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. Уяўленне аб іх можна атрымаць з паведання, змешчанага ў адным з нумароў усеагульнага часопіса «Этнографія». Алесь Гурло запісаў каля 300 фальклорных тэкстаў. Працаваў над слоўнікам краўцоўскай мовы, якой карысталіся прадстаўнікі гэтай прафесіі ў Капылі. Рыхтаваў і краёвы слоўнік Капільшчыны.

Шмат друкаваўся ў перыёдыцы. Выдаў кнігі «Барвёнак», «Спатакнін», «Сузор'і», «Зорнасць», «Межы». Паэтыяна цікавіўся тым, што робіцца ў Капылі. Па словах Міколы Хведаровіча, «трымае цесную сувязь з родным мястэчкам. Ён часта прывязджае на месяц, на два да сястры Настасі. У невялікім садзіку за столікам ім напісаны многія вершы».

Гэта пад творами не ўказваў, але задума асобных хутчэй за ўсё нарадзілася ў Капылі. Як верша «Мой край»:

*Край мой там, дзе каля хаты
Аж да неба ўзняўся сад;
Там, дзе хлопцы і дзяўчаты
Апяваюць згоду, лад.*

*Край мой там, дзе Нёман льецца
Срэбрапалым паласой,
Там, дзе ўсё, усё смеяцца,
Шчасцем хваліцца, красой!*

Не страціў аптымізму і тады, калі 25 ліпеня 1930 года быў беспадстаўна арыштаваны. Верыў, што ўсё будзе добра. У лепшых спадзяваннях не памыліўся. На пяць гадоў высылкі ў Самару асудзілі ўмоўна і хутка вызвалілі. Як-ніяк, а ўдзельнік штурму Зімянга. Ды ўсё адно пражыў няшмат. Памёр 4 лютага 1938 года — у магілу звялі сухоты.

Есць у яго верш «Не гасіце агнёў!», датаваны яшчэ 1919 годам, з прыпіскай: «Капыль». Няма і іншых твораў, куды больш значных па мастакоўскіх вартасцях, але гэты цікавы тым, што праграмны. Годам раней уступіўшы ў мясцовую арганізацыю РСДРП, задумваўся над далейшым лёсам народа, верыў у яго шчаслівую будучыню. Заклікам гучала:

*Не гасіце агнёў! Хай гараць вяселья,
Хай палаюць іскрыста ў цме ночы...
Не гасіце агнёў! Хай праменні жсней
Асвятляюць праспанья вочы!*

У беларускай літаратуры ён першы паэт-марыніст, а па складзе свайго таленту заставаўся лірыкам. Не проста сказаў — не мог не сказаць:

*У палеткаў красы я узяў галасы,
А з каласы я звюў сабе струны,
А з сталёвай касы я даў к ім басы,
Каб трывога грывелі, бы ў небе перуны.
Я не музу к сабе ўзяў, прырода, цябе,
Каб ты казкі аб жыцці шаттала...*

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Не каменем ляжаць, а зоркай ззяць

Імя Аляксея Талая і дагэтуль было на слыху ў многіх. Аднак ведалі яго ў асноўным як чалавека, які здзейсніў немагчымае. Падарваўшыся на міне часоў Вялікай Айчыннай вайны, не толькі выжыў, але і без рук і ног дасягнуў найвыдатнейшых спартыўных поспехаў: паралімпіец, рэкардсмен свету і Еўропы па плаванні. Больш дасведчаным было вядома і іншае. З'яўляецца паспяховым бізнесменам, актыўна займаецца грамадскай дзейнасцю. Ды і ў ям'і лад. З прыгажуняй Анастасіяй выходзіць трох дзяцей. Ёсць і сын ад першай жонкі. Аднак па-сапраўднаму пра Аляксея Канстанцінавіча загаварылі, калі адбылося чарговае прысуджэнне Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне».

Гэтай высокай узнагароды быў ўдасноены і Дабрачынны фонд імя Аляксея Талая. Як адзначана на Указе Кіраўніка дзяржавы, за асаблівыя заслугі ва ўвасабленні ідэй гуманізму, рэалізацыю дабрачынных праектаў, накіраваных на захаванне гістарычнай памяці і традыцый, падтрымку дзяцей, якія пацярпелі ад вайны дзесяцігоддзяў. Не хавалі радасці ўсе. Найперш хто добра ведаў самога Аляксея Талая і яго пачынанні. Па-новаму зірнулі на яго і тыя, хто ва ўсёй паўнаце зразумелі, што гэта за чалавек. Канешне, радаваўся ён і сам. Не хавалі гэтага і ў гутарцы з карэспандэнтам БелТА: «Для нас гэта вельмі важна: для мяне і ўсёй нашай каманды, для людзей, якія займаюцца грандыёзнымі агульнанацыянальнымі праектамі. У прыватнасці, такія праекты, як «Дзеці Беларусі — ветэранам і будучым пакаленням», гуманітарная місія беларускага народа на Данбас, якую ўзяў на сябе дабрачынны фонд».

А роўным такой ініцыятыўе няма. Для ўмацавання «духу нашай краіны», для таго, каб «усюміць аб гераічным подзвігу савецкага народа, аб выдатных ветэранах-партызанах». Чаго варта адно гэтае пачынанне! Разам з беларускімі дзецьмі напісана 45 тамоў эсэ. Гэтае ўнікальнае калектыўнае выданне і было ўручана прэзідэнту Беларусі Аляксандру Лукашэнку.

Несумненна, у некаторых з'явілася і думка: а чаму б не выдаць кнігу пра самога Аляксея Канстанцінавіча? Толькі мала хто здагадаўся, што яна на падыходзе ў Выдавецкім доме «Звязда» — «Нязломны Аляксей Талай» Валерыя Сцяцко. Сам герой яе (не толькі як галоўны персанаж, але і як чалавек найвыдатнейшай смеласці, доблесці, самаадданасці, якому хоць ганаровае званне Герой Беларусі прысуджай) у пачатку гаворыць аб тым, пра што гэты апавед: «В гэтай кнізе сабраныя расказы блізкіх мне людзей. Тых, хто спасал мою жыццё, хто падтрымлівае мяня на моём пути. Кrome одного человека — моего отца. Он никогда не давал интервью, не рассказывал, как лично он пережил страшное для нашей семьи время. Не делится, как тяжело ему было видеть своего сына, порванного на части, и как потом он гордился всеми его достижениями. И даже для первой книги о своем сыне он не сделал исключения. Не потому, что ему было все равно (это невозможно). А потому, что он был настоящим крепким мужчиной и не допускал даже мысли, что кто-то может увидеть или почувствовать его слабость и боль».

Працэс гэта уступ-зварот да чытача і далей, каб ён прагучаў цалкам. У першую чаргу для тых, хто пакуе ў развазе, ці прыдбаць кнігу для ўласнай бібліятэкі.

Ды як не набыць яе, калі з першай старонкі ўжо відавочна, што яна будзе на дзіва шчырая. Без праўды прэпарыраванай, а, наадварот, часам да таго аголенай, што ажно балюча ўсё чытаць. Толькі інакш нельга. Праўда і толькі праўда: «Он (отец. — Г. С.) был опорой в этот страшный 1999 год и все последующие годы для нас всех. Потому что иначе не мог. Он всегда был нашей каменной стеной, нашей поддержкой. До своего последнего дня... К сожалению, последний день наступил слишком рано...»

Мне не хваціць ніякіх слоў, каб сказаць абодвум, што ён зрабіў для мяне, брата, мамы. І нікогда не хваціць слоў выказаць усю сваю любові і благодарнасць.

І то, што сённяшні дзень пішут кнігі, — это и его заслуга. Эта книга и о нем, и для него. Что он мог гордиться нами так, как любим его мы».

Памыляюцца тыя, хто, зыходзячы з гэтага, падумае, што Канстанцін Аляксеевіч знаходзіцца ў цяжкім. Відавочна, што Аляксей Талай чалавек такой выключнай волі, настойлівасці, здатнасці пераадоляваць неверагодныя цяжкасці, не выхаваўся б, каб у яго жыцці не было таго, хто і сфарміраваў менавіта такі характар. Хоць ён і знаходзіцца як бы па-за кадрам, аднак тое, што прамаўляюць пра Аляксея яго маці Людміла Канстанцінаўна, брат Артур і іншыя, пераконвае, што пачатак пачаткаў у многім быў заложаны дзякуючы гэтаму блізкаму яму чалавеку.

Важныя развагі самога героя апаведу. А кніга кампазіцыйна пабудавана так, што слова дзеяца не толькі самым бліскучым яму людзям, але і тым, хто ўратаваў. Прынамсі, хірургу палкоўніку ваеннай медыцыны Мікалаю Абрамаву, які вярнуў яго да жыцця. Хоць не абыходзілі і без пэўных паўтараў. Заўважаецца гэта часам і ў аўтарскіх развагах. Ды настолькі тэма балюча, што кожны, хто ўсяляў у Аляксея Талая веру ў лепшае, а некаторыя і спрыялі гэтаму, вяртаюцца да таго, з чаго ўсё і пачалося.

У яго біяграфіі два знакавыя моманты: першы, калі ў 1983 годзе нарадзіўся, і другі, прабачце за таўталагію, — другое нараджэнне. Па-свойму сімвалічнае страшнае супадзенне: трагедыя адбылася 8 мая 1999 года. Напярэдадні чарговага Дня Перамогі. Вайна праз столькі часу выстрыла ў нявіннага чалавека. Ды яшчэ ў падлетка, які знаходзіўся ў пачатку свайго жыцця. Ёсць, праўда, адзін момант гэтычнага плана. У дадзеным выпадку з'явілася магло і не быць, калі б большую пільнасць працягнулі тыя, у чыя абавязкі яна, гэтая пільнасць, уваходзіць. Схаваныя ж сляды вайны там, дзе падарваўся Аляксей Талай,

знаходзілі і раней. Выклікаць бы своечасова мінэраў...

Я не пра тое, каб шукаць вінаватых. Ды яшчэ на такім значным часавым прамежку ад трагедыі. Пра іншае хачу сказаць. Тое, што адбылося з Аляксеем Талаем — яшчэ адно сведчанне, наколькі... Прабачце, магчыма, такое параўнанне будзе і няўдалае. Тым не менш не абыходзіць без усведамлення таго, як лёгка ваіну развязаць і як цяжка скончыць. У тым сэнсе, што яна пастаянна будзе нагадваць аб сабе не толькі смерцямі загінулых, але стане падкрэўкай і да тых, хто не мае да яе ніякага дачынення. Тым самым і яны, не здагадваючыся аб гэтым, таксама могуць стаць удзельнікамі вайны. Як станаўліся імі дзсяткі, сотні пасляваенных хлапчукоў, а зрэдку і дзючатак, якія падрываліся на мінах, снарадах. Часам і з-за звычайнай цікаўнасці, што вядзе да неасцярожнасці.

Уражанне аб тым, наколькі Аляксей Талай выключны чалавек, узмацняецца дзякуючы багатаму ілюстрацыйнаму матэрыялу ў кнізе. Змешчаныя як здымкі таго, даўняга Лёшы, Аляксея, часам і чорна-белыя. Аднак і сярэдні цяперашні каларыровы таксама можна напаткаць такія. Яны — як напамін. Каларыровы нагадваюць: жыццё Аляксея Талая працягваецца. Ён выступае! Не зламаўся!

Паміж здымкамі прамежак не толькі ў шмат гадоў — нават дзсяткігоддзяў. Паміж імі бестурботныя дні і дні, напоўненыя трывогай. Адкрытая радасць і боль... Ён і не адкрыты, і не непрыхаваны. Бадай, асабліва адчувальны тымі, хто, дзякуючы апаведу, уважліва сочыць за лёсам Аляксея, перагортвае старонкі яго жыцця, поўныя драматызму і адначасова аптымізму. Не па сабе становіцца, што бяда напаткала такога цудоўнага чалавека. Аднак уважлівай узіраешся ў яго сённяшняга і разумеш, што сам ён даўно ўжо менш задумваецца над тым, які было. Ён цалкам жыве сённяшнім, а сённяшняе для яго — усведамленне, што, страціўшы многае, не страціў галоўнае. Веры ў самога сябе. А з ёю з'явілася і ўпэўненасць, што сваёй верай, упэўненасцю можна (і трэба!) дапамагчы іншым. Таму на гэтых каларыровых здымках ён такі сонечны, аптымістычны, усмешлівы. Гэта не пазіраванне перад фотаапаратам. Гэта пастаяннае яго стан душы.

У жыцці Аляксея Талая важна і яго матывацыйнае спікерства. А такі спікер — чалавек, які, вылучаючы сваю энергію на іншых, стымуе іх не толькі да пастаноўкі важных мэт, але і да паспяховага дасягнення задуманага. Да месца ў гэтым апаведзе і падраздзел «Правіла жыцця Аляксея Талая». Ён, як падаецца, найперш прыдасца тым, хто ў нечым расчароваўся. Апынуўся на шляху нялёкіх і няпростых сумненняў і разваг. А то і збіўся з правільнай жыццёвай дарогі. Ступіў на хісткую кладку, якая наўрад ці прывядзе да чагосьці добрага.

У такім выпадку вельмі патрэбны канкрэтныя парадкі чалавека не проста вопытнага, а і такога, у чым жыццё таксама ставала складаным момантаў, але ён выступае, выжыў. Ды і не проста выступае і выжыў, а дасягнуў таго, на што здольны не кожны. Хоць такой цаной, якую б іншым лепш не плаціць. А таму яшчэ большая карысць ад яго парад, што неабходна рабіць, каб чалавекам быць. Гэтыя правілы не такія і складаныя, калі да іх паставіцца з разуменнем. А яшчэ лепш з усведамленнем, што яны не толькі для дзіця самога важнага, а іншым прыдадуцца. Ва ўсім разе дапамогуць тваім бліскучым заўважыць, што ты выпростваешся душой і дabrэеш сэрца. Вось яго маральны кодэкс: «Маліцеся, каб больш ні з кім нічога падобнага

не адбывалася», «Той свет існуе, і да яго трэба быць гатовым», «Жанчыны любяць моцных мужчын», «Сапраўднае дружба з маленства», «Не дайце затушыць свой агонь».

Апошняе правіла Аляксея Талая, на маю думку, асабліва істотнае: «Нікому не позволяйте потушить огонь вашей жизни, погасить вашу звезду. Никому и никогда. Верьте в себя и свои силы. Только вы можете решить, кем вам быть и куда двигаться — камнем лежать или гореть звездой».

Пры знаёмстве з гэтай кнігай у памяці міжволі ажывае «Аповесць пра сапраўднага чалавека» Барыса Палывога, што расказвае пра легендарнага савецкага лётчыка Аляксея Марэсэва, які ў Вялікую Айчынную вайну застаўся без ног, ды не расстаўся са штурвалам самалёта. Не збіраюся параўноўваць мастакоўскія вартасці гэтых твораў. Усё ж Барыс Палывога быў ужо вопытным празаікам. Напрошваецца іншая паралель. У час напісання «Аповесці...», як мне здаецца, не магла не ўзнікнуць думка, каб хоць намёкам сказаць пра тое, што выкажу я. Як бы там ні было, а Марэсэва сам Усявышні аберэгаў. Як, дарэчы, і Аляксея Талая. Аднак шмат значыла і іх сіла волі. Жаданне не проста выжыць. А застацца Чалавекам. Тым не менш праўдзіва сказана ў адной з песень у выкананні ансамбля «Любэ»: «А любовь, она там, где всегда и сейчас // Всё зависит от Бога и немного от нас...» Як і тое, што паўтараецца у канцы прыпева: «От нас!»

Кніга «Нязломны Аляксей Талай» Валерыя Сцяцко выйшла ў серыі «Адрасы Беларусі ў свеце» і стала восьмай у гэтай бібліятэцы Выдавецкага дома «Звязда» пра нашых суайчыннікаў, якія праславіліся далёка за межамі Бацькаўшчыны. Праўда, тыя, хто знаёмы з гэтымі кнігамі, скажа, што ранейшыя мастацка-дакументальныя апаведы тычыліся тых, хто, за рэдкім выключэннем, не з'яўляўся

Не па сабе становіцца, што бяда напаткала такога цудоўнага чалавека. Аднак уважлівай узіраешся ў яго сённяшняга і разумеш, што сам ён даўно ўжо менш задумваецца над тым, які было. Ён цалкам жыве сённяшнім, а сённяшняе для яго — што, страціўшы многае, не страціў галоўнае. Веры ў самога сябе. А з ёю з'явілася і ўпэўненасць, што сваёй верай, упэўненасцю можна (і трэба!) дапамагчы іншым. Таму на гэтых каларыровых здымках ён такі сонечны, аптымістычны, усмешлівы. Гэта не пазіраванне перад фотаапаратам. Гэта пастаяннае яго стан душы.

нашым сучаснікам, у асноўным жывы ў розныя часы, у іншыя эпохі. Сапраўды, на першы погляд, яна не ўпісваецца ў серыю. Калі ж добра разважыць, то «Нязломны Аляксей Талай» годна папырае межы «Адрасоў...», ствараючы добры прэцэдэнт. Чаму б не зрабіць гэтую бібліятэку міжвыдавецкай. З такім разлікам, каб штогод у ёй з'яўлялася на некалькі кніг пра нашых самых адметных сучаснікаў, за якіх беларусам не сорамна ў свеце. Пра тых, хто даказвае, што ёсць такая краіна — Беларусь. У якой многіма можна вучыцца. Ды і трэба гэта рабіць. Пры адзінай, але адначасова вельмі важнай умове: не вучыць нас, як трэба жыць.

Галіна СІДОРЧЫК

Гайда ў дзяцінства!

Калі згадваць дзіцячую літаратуру, нельга сказаць, што прызначана яна толькі для хлопчыкаў і дзяўчынак. Насамрэч, карысная абсалютна кожнаму. Юны чытач перажывае падзеі разам з героямі, акунаецца ў фантастычны свет чудаў, вобразаў, асацыіруючы іх з пэўнымі ўяўленнямі пра рэчаіснасць. Прадстаўнік больш сталага ўзросту, адкрываючы дзіцячую кнігу, ператвараецца ў маленькага, успрымае тэкст па-дзіцячаму, ды асэнсоўвае ж праз прызму перажытага па-даросламу. Выдавецкі дом «Звязда» працягвае радаваць як юную, так і дарослую аўдыторыю.

У падарожжа разам з прынцэсай

У жанры фэнтэзі створана кніга Наталлі Пусцільнік-Марчук «Асцярожна, злыя пярэваратні!». Гэта чацвёртае па ліку выданне з серыі, якую аб'ядноўвае адно: кожны твор расказвае пра незвычайныя прыгоды прынцэсы Дыядоры — яркай, непаўторнай герані, якая дзякуючы сваёй прывабнасці нікога не можа пакінуць раўнадушным. З энергічнай і дзейнай прынцэсай Дыядорай нават за дзень здараецца столькі прыгод, што аб'яднаць іх у адным творы проста немагчыма. Таму яны сабраны ў чатырох раманых. Чаму гобліны злосныя, калі яны такія маленькія і зялёныя, можна прачытаць у кнізе «Асцярожна, злыя гобліны!». Як прынцэса ўдалося ўзняць на вышнюю рапунцую злосных вампіраў, пасварыцца з прывідамі Цёмнага Лесу і прымусіць Бобіна Тутта звольніцца з разбойнікаў, можна даведацца з кнігі «Асцярожна, злыя вампіры!».

«Нуда, страшная, ліпкая і цягучая, ужо ахінала прынцэсу, якая і пяці хвілін не магла пражыць без прыгод», — так пачынаецца новы раман. Дзяўчына трапляе ў загадкавую і таемную арганізацыю каралеўства ЭфБіАй, дзе служаць самыя небяспечныя і разумныя дэтэктывы-пярэваратні. Каманда дэтэктываў, ідучы па следзе ў пошуках выкрадзенага рэдкага артефакта, апынаецца ў горадзе Фарыжы, дзе сгодзіцца ўсе шляхі паліяўнічых за каштоўным і таемным прадметам. На шляху да Фарыжа прынцэса знаёміцца з агентамі Генрыхам і Гертрудай, Фраарам, Грарам і Рарам, а таксама з Дон Жумазам і Сініяй Барадой. У рамане сустракаецца многа персанажаў і назваў, якія чытач мог чуць раней. Але так толькі здаецца. У няспынным дынаміцы сюжэта новыя героі з'яўляюцца так хутка, што часам можна не паспець зразумець, адкуль яны ўзяліся. Таму, трапляючы ў падарожжа разам з Дыядорай, чытач увесь час павінен быць «у тонусе», каб паспець за шалёнай прынцэсай.

Дыядора трапляе ў «Пернікавую хатку» ведзьмаў, знаёміцца са знакамітай бабуляй Эйфай і шматлікімі іншымі персанажамі. Злосныя пярэваратні становяцца не менш небяспечнымі і злымі бабулямі, а Дыядора — Чырвонай Шапачкай. Пры чым тут Чырвоная Шапачка? Чытач зможа зразумець сам, адкрыўшы кнігу.

Напрыканцы твора Наталля Пусцільнік-Марчук інтрыгуе чытача: «Куды занёс даведнік Дыядору — зусім іншая гісторыя. А гэтая скончылася. Калі хочаце даведацца, куды менавіта трапіла Дыядора, то знайдзіце ў Фарыжы або дзе-небудзь бліжэй кнігу «Асцярожна, злыя ведзьмы!», адкрыйце першую старонку, пакладзіце вялікі палец на чырвоную закрукту, і пачнецца ваша падарожжа разам з прынцэсай...» Гэта значыць, што прыгоды не заканчваюцца.

Казкі на любы густ

Пакінуўшы свет фантастыкі, варта звярнуцца да неўміручага, даўняга жанру казкі. Генадзь Аўласенка прапаноўвае юнаму чытачу пазнаёміцца з «Казкамі дзядулі Дняпра». Кніга ў першую чаргу падкупляе формай і манерай падачы — чытачы на старонках выдання знойдуць шмат карыснай і цікавай інфармацыі. Прычым не толькі непасрэдна ў казках, але і ў даведках па гісторыі, біялогіі, геаграфіі. Казкі ў кнізе — на любы густ: пра звяроў і птушак, пра рыб і нават пра расліны.

«Хочаце — верце, хочаце — не, але большасць з гэтых казак раскажаў мне Дняпро. Так, так, менавіта Дняпро, самая вялікая і знакамітая беларуская рака! Вы, магчыма, мне не паверыце і скажаце, што рэкі не размаўляюць. Што ж, у жыцці яно, магчыма, і так, а вось у казках могуць размаўляць не толькі жывёлы альбо расліны, а нават рэкі, азёры, вялізныя камяні-валуны. А каб пачуць іх — трэба проста любіць казкі. А яшчэ трэба вельмі любіць нашу беларускую прыроду за яе казачную прыгажосць і непаўторнасць». Ужо з першай старонкі дзядуля Дняпро быццам шэпча табе на вушка сваім магічным шэптам і заклікае паслухаць яго казкі.

Калекцыя Святланы Тархонскай.

Героямі казак выступаюць «дзеці матухны прыроды». Гэта і плоткі — высельныя малодкі, і сом-агароднік, і Мураш-лайдак, і ганарлівая кветка, і жукалень. Усяго прапаноўваецца 21 казка, але ў кожнай свае героі, глыбокі сэнс і глеба для аналізу. А калі чытачу не ўдалося ўсё ж зразумець і ўзяць для сябе асэнсвае зернейка з твора, Генадзь Аўласенка дапамагае і напрыканцы кнігі дае пэўную наводку для роздуму ці вылучае галоўнае.

Так, напрыклад, у казцы «Тры раўчкі» расказваецца, як жэўжыкі-раўчкі, прачнуўшыся вясной пад снегам, вырашылі бегчы да рэчкі-невялічкі. Два з іх, злучыўшыся, паспяхова дасягнулі сваёй мэты, а трэці ўзяў планку вышэйшую — вырашыў адзінаццаць да мора-акіяна, пагардліва адмовіўшы двум раўчукам. І ў выніку трапіў у лужыну. Генадзь Аўласенка рэфлексуе: «Вось такая была першая казка, якую раскажаў мне дзядуля Дняпро. А яна, да ўсяго іншага, яшчэ і павучальная, бо апавядае пра сабраўства, пра тое, што разам з сапраўдным сябрам усе цяжасці і перашкоды куды лягчэй пераадоўваць. А вось калі ты сябраваць не ўмееш і наогул сябе вышэй за іншых ставіш — можа здарыцца з табой тое ж, што здарылася з трэцім раўчуком».

Калі сэнс твора на паверхні, аўтар не раскрывае яго пасля, а прапаноўвае чытачу падумаць: «І ў гэтай казцы таксама павучальны момант маецца. А які — вы і самі пра гэта здагадаецеся, калі добра падумаеце». Яскравыя апаведы ў спалучэнні з цікавымі звесткамі ў даведках цудоўна дапаўняюць маляўнічыя ілюстрацыі мастачкі Святланы Стахоўскай. Малюнкi ў кнізе шыкоўныя — цудоўна перадаюць шырокую палітру эмоцый персанажаў,

дакладна адпавядаюць сюжэту, дзякуючы насычанасці колераў, дораць чытачу добры настрой і акунаюць яго ў аварэральны фантастычны свет беларускай прыроды.

Народная мудрасць і нечаканая развязка

Пазнаёміўшыся з дзівосным прыродным казачным светам, варта звярнуцца да беларускага фальклору. З ім чытача знаёміць цудоўнае выданне «Беларускія народныя казкі ў апрацоўцы Якуба Коласа». Кніга змяшчае творы, падрыхтаваныя песьняром у 1922—1940 гг.: «Казы ў арахах», «Зайкава хатка», «Як пеўнік ратаваў курачку», «Пчала і шэршань», «Дудар», «Не вытрымаў». У іх чытач знойдзе і народную мудрасць, і гумар, і востры непрадказальны сюжэт, і нечаканую развязку. Нават знаёмых сюжэты ў апрацоўцы Якуба Коласа інтэрпрэтуюцца абсалютна па-іншаму. Адзін сюжэт можа мець і некалькі варыянтаў заканчэння.

Напрыклад, казка «Як пеўнік ратаваў курачку» помніцца тым, што ў курачкі ў горле засела зярнятка, пеўнік рушыў на дапамогу і прынёс масла, якое дапамагло сяброўцы праглынуць зерне. Як звычайна, канец аптымістычны. Якуб Колас прапаноўвае больш рэалістычную версію казкі. Па дапамогу пеўнік пабег спачатку да мора, потым да япручка, дуба, ліпы, дзвярчак, пастухоў, касцоў, арагата, каляя... «Араты адрэзаў хлеба.

Касцы наеліся хлеба, травы накасілі. Кароўкі, наеўшыся сена, малачка далі. Дзяўчаты напіліся малака, вянok звлі. Ліпа, узяўшы вянок, пояс дала. Дуб, дастаўшы пояс, даў жолуд. Япручок, з'еўшы жолуд, вады дало. Бяжыць пеўнік з вадою на бабовішча. Паглядзеў — аж ад куркі адны толькі костачкі засталіся...» Не выратавала курачку «хуткая» дапамога.

Нельга не пасмяяцца з казкі «Пчала і шэршань», канец якой, дарэчы, таксама больш рэалістычны. Шэршань прапанаваў пчале ажаніцца. Яна ў адказ на гэта прапанавала запасціся ўдосталь мёдам, а на восень справіць вяселле. Так і

лета прайшло: пчолка плённа мёд збірала, а шэршань-гультай усё лета прагуляў. Прышла восень. Пчолка пыгаецца ў шэршню, ці будзе жаніцьба, а ён адказвае: «Не лезь, бо ўдавою застанешся».

Варта звярнуць асабліва ўвагу на ілюстрацыі да выдання, якія выканаў мастак Алес Грубін. Яны не проста дапаўняюць сюжэт казак, а цалкам яго адлюстроўваюць. Адкасуюцца акенца, а ў ім замест казачніцы — ярканяэтныя малюнкi. Дадаўце кроплю фантазіі — і героі ў іх ажываюць, малюнкi ператвараюцца ў сапраўдныя мультфільмы. Разнастайныя па тэматыцы, казкі знаёмяць чытача з багатым беларускім фальклорам, са свегаўспрыманням нашых продкаў. Выданне ўяўляе сабой цудоўнае сугучча аўтарскай інтэрпрэтацыі і яркага ілюстрацыйнага рада, які толькі ўзмацняе ўражанні ад працытанага.

Кніжныя навінкі Выдавецкага дома «Звязда» здольныя задаволіць любы густ чытача. Яны розныя, непаўторныя, кожная валодае сваёй магій, сюжэтнай накіраванасцю, але ўсіх аб'ядноўвае адна мэта. Дзіцячыя кнігі карысны як юнай аўдыторыі (каб развіваць фантазію, цікава займаць час у прыгодах і падарожжах, знаёміцца са светам прыроды, фальклорам), так і дарослым чытачам — каб праз прызму пражытага яшчэ раз асэнсаваць тыя ці іншыя рэчы, суаднесці з рэчаіснасцю і зрабіць высновы ці проста адпачыць ад працоўных будняў і тэлепартавацца ў дзіцінства.

Янусь МАЛЕЦ

Зімовыя парадоксы

(Дыптых)

1

Ізноў на пару дзён зіма,
А там — глядзіш — яе няма!
З'ядуць заходнія вятры
На тыдні два, а можа, тры.

З чырвоным носам снегавік
Будзе глядзець на чарнавік
І, аслабела, разбіраць,
Што ўзнёслае хацеў сказаць.

Ізноў пачне гадаць народ,
Ці будзе снежным Новы год?

2

А дзе зіма?! Прапала, блін...
Стаю, гляджу ў акно адзін,
На сэрцы ад чагось пагана...
«Калі ўжо пойдзеш па смятану?!» —
Гукае жонка нечакана.

На кухні ёй не да зімы,
Глядзець не хоча на дамы,
На неба сін і на дымы,
І ў тым няма яе віны:
Гатуе драгныя бліны!

Анатолий ЗЭКАЎ

Час-назіральнік

Сам час за намі сочыць
З праменнай вышыні,
Як падростаюць дрэвы,
Народы, людзі, дні.

Мікола БУСЬКО

Ці хочаш, ці не хочаш,
Ды з вышыні на нас
Адвеку косіць вочы,
Нібы шпён той, час.
То забяжыць ён злева,
А то ва ўпор зірне,
Ці падростаюць дрэвы
У нашай старане.

Бывае, зойдзе заду,
Адуль глядзіць як след,
Ці пад яго наглядом
Складае верш паэт,
Ці так і тое піша,
Ці ўдосталь глыбіні,
Каб падрасці вышай
Народы, людзі, дні.
Пільне ўдзень і ўночы,
Свой навастрывы зрок,
Каб аніхто не збочыў
Ні на паўкроку ўбок.
Так з году ў год увішна
Шчыруе вартунік:
Каб дзень не ўбіўся лішні,
Патрэбны —
каб не знік...

Мой Парнас

Хаціна бабулькі Параскі —
Мой самы высокі Парнас.

Сяргей ПАНІЗНІК

Якя б ні баілі казкі,
Ды боскі Алімп не для нас.
Хаціна бабулькі Параскі —
Мой самы высокі Парнас.

І, можа, не столькі хаціна,
А печ —
Большы дакладна, чарэнь —
Дзе я, так разлэгчыся чынна,
Прышпорваю рыфмы штодзень.

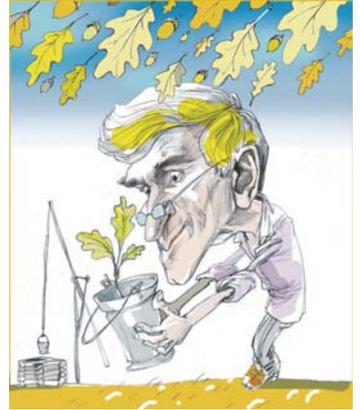
Снуюцца радкі як вяржоўкі...
Няпростая ўсё-такі рэч!
Паесці спушчыся — і зноўку,
Як кот той, сігаю на печ.

Пішу — і так складна выходзіць,
Аж дзіву даецца Пезас.

...Бабулька ж адна ў агародзе
Агароае грады ў той час.

Мікола КАМАРОЎСКИ

Хто даўмеўся?

Усё праходзіць, усё мінаецца:
Смутак,
радаць,
любоў,
гады...

Толькі ў студню сцюдзёнай раніцай
Ціха падаюць жалуды...

Што ж так сэрца,
як ліст, трапечацца?..
Зачарпну я вядро вады.
І душа, нібы студня, свеціцца.
Ціха падаюць жалуды...

Міхась БАШЛАКОЎ

Часта думаю: хто ўсё ж даўмеўся
Пасадыць па-над студняю дуб?
Іных не адишукалася месцаў?
Тут жа чэрпаюць людзі ваду...
Зрэшты, хто б ні быў аўтарам дуба,
Большы трывожаць мяне жалуды,
Бо з прычыны гніення іх, думаю,
Пагарнаецца якасць вады.
Слой за слоем гадамі кладзецца...
Узнікае для роздому факт:
Як нап'юся са студні, то сэрца
Так трапеча! Намёк на інфаркт...
Паішкаю, грабар мо дзе стрэціцца,
Чысціць студню бязжыць хай сюды —
І душа, і калодзеж засвеціцца...

Нарабілі вы спраў, жалуды!

Зоя НАВАЕНКА

Без снежнай бабы зіма не зіма

Працавала я некалі ў рана. Прыехала ў адну з лепельскіх школ правяраць планы настаўнікаў. У адной з настаўніц пачатковых класаў прачытала план на ўрок фізкультуры: 1. Скачаць камы са снегу для бабы. 2. Качаць бабу. 3. Ставіць бабу... Я не ведала, як паставіцца да такога плана, але вырашыла, што ў настаўніцы быў добры намер парадаваць дзяцей, і ніякай крытыкі ў свой «талмуд» не запісала. А калі са смехам распавядала пра план сяброўцы, яна мне расказала вось такую гісторыю.

Толя з татам і мамай прыехалі жыць на радзіму таты. У Беларусь. Снег мама і Толя ўбачылі ўпершыню, бо хлопчык з'явіўся на свет у далёкай сонечнай краіне мамы.

Пад Новы год сям'я збіралася паехаць да бабулі, якая жыла ў вёсцы. Але мама дзяжурала ў бальніцы, і Толя з татам паехалі без яе. А калі вярнуліся, маці спытала:

— Ну, як з'ездзілі?

— Ой, мама, — закрычаў Толя, — весела было! Мы бабу па снезе качалі, качалі, потым паставілі. Сусед хацеў ёй на галаву вядро надзець, але тата знайшоў дзедаў драны капялюш, і ён так падышоў бабе! Смешна было!

Мама Толі спалохана паглядзела на мужа:

— Што-о... што ён кажа? А ты дзе быў, пра што думаў?

— О! Я знайшоў мятлу і даў бабе ў рукі.

— А ты не звар'яцеў? Ці ў вас так прынята пад Новы год абыходзіцца з маці?

— З якой маці? — спытаў муж і, убачыўшы яе твар, пакаціўся са смеху.

— Снежную бабу мы ляпілі, снежную! Паглядзі ў акно. Перад другім пад'ездам дзеці паставілі. Толькі ў горадзе завуць гэтую асобу Снегавіком, а ў вёсцы спрад-веку Снежнай бабай. Я і цябе навучу качаць снежную бабу.

— Ой, тата, сапраўды? Пойдзем?..

...Але! І на Каляды, і на Новы год у розных кутках Беларусі ляпілі і лепіць снежных баб для пацехі, для вяселля, на радаць малым.

А фанабэрысты гарадскі снегавік ці пара бабе? У яе і нос ярчэй, і адзенне з бабуліных скрыняў бывае цікавае, а пра вочы з чорных плячных вугольчыкаў і казаць няма чаго: у вялікім горадзе дзе ты іх знойдзеш?..

Уладзімір КАРОТКІ

«Нестандартны» Баран

Байка

Аднойчы з выгану Баран у чарадзе
Лішоў спакойна і не думаў аб бядзе.
Каля хлява стывіўся дружна статак,
У дзверы — на чарзе:

такі парадак!
Баран праходзіў дзверы сто разоў,
Чакаў чаргі цярыліва і не роў.

А сёння занатурывуся чамусьці:
«Не буду я чакаць, пакуль упусцяць!»
Ля задняй сценкі месца

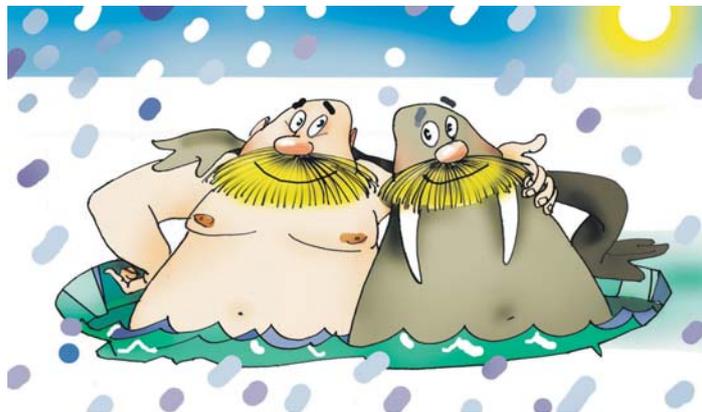
вунь паўнітка...
У ліку першых трапляў ў хлёў цяплоткі!»

Ён адышоў назад,
крутнуў рагамі,
Бух у сцяну — лязыць уверх нагамі.
«Не разумею: дрэва тут і там...
Відаць, разгон слабы —

яшчэ наддам!»
...Даўно ў загоне цёплым статак спіць,
Ну, а Баран наш пад сцяной лязыць.
Замкнуў пастух
у хлёў надзейна дзверы —
Жывёліна ж упарта крок да сценкі мерыць.
Вось ноч прыходзіць,

цемень наступае...
Лёс Барана Воўк шэры, пэўна, знае.

Калі шляхоў шукаеш нестандартных,
Падумаў, перш чым біць у сцены ўпарта.

Міхась МІРАНОВІЧ

БЫЛІ З ДАЎНІНЫ

Лекі

Якія даўней былі ўніверсальныя лекі!

Забаліць, скажам, у цябе галава. Маці параіць:
— З'еш кіслы яблык — пройдзе.

Калі не дапамагло — прыйдзе бабуля, дасць дзве ягады журавін:

— Пакладзі па адной у вуха.

Калі і гэты сродак не дапамагаў, тады шукалі таблеткі.
«Ад галавы» быў цытрамон. Сёння я ведаю, што гэты сродак
нельга ўжываць пры павышаным ціску, бо яшчэ больш галава
разбаліцца. А тады іншых лекаў «ад галавы» не было. Таму
і пілі тое, што ёсць.

Ды і калі мы бачылі той танометр? Можа, раз на пяць гадоў,
калі трапілі ў бальніцу. А цяпер такія прыборы ў кожнай
хаце...

Хто раней калі глядзеў на тэрмін прыдатнасці лекаў? Знайшоў
таблетку, нават без каробачкі ці пакеціка, — і выпіў, нягледзячы
на тое, што яна можа валяцца ўжо не адзін пазначны тэрмін.
А зараз жонка, на пачатку года правярнуўшы да машыну аптэчку,
выкідае ў смецце цэлую гару зусім добрых, на мой погляд,
лекаў, бо тэрмін прыдатнасці на цэлы дзень перавышаны!

Але ж раней мы неяк заставаліся жывыя, прымаючы «сапсаваныя»
лекі, і дажылі ажно да нашага часу!..

Піф і Паф

Цётка Вара з Пліна, у якой заўсёды жыў ці не тузін розных сабак і сабакан на сялібе, каля дому і ў доме, падарыла нам
двух гадаванцаў. Пароды невядомай, але адрозніваліся яны ад
старынскіх беспародных дварнякоў маленькімі памерамі і доўгай
поўсцю. Назвалі так: святлейшага — Піф, а крыху цямнейшага — Паф.

Мы, дзятва, вельмі любілі бавіцца з імі. Нават бралі з сабой,
калі хадзілі ў грыбы ў Клеткі. Хоць сабаккі былі невялічкія,
але жвава беглі за намі па асініках і бярэзніках, без праблем
пераадывалі ручай, які не поўнаася яшчэ перасох.

Усё з Піфам і Пафам было добра, аж пакуль нас аднойчы
не ашаламіла навіна: у Пафа нарадзіліся двое шчанюкоў.
Як пазней высветлілася, з-за доўгай поўсці мы не змаглі
вызначыць, што Паф — гэта сучка!.. Ды позна было ўжо штосьці
рабіць. Шчанюкоў, якія трохі падраслі, параздавалі знаёмым,
а Пафа перайменавалі ў Пафу.

Вось так доўгае валоссе іншы раз выдае хлопца за дзяўчыну,
а ў сабак, атрымліваецца, — наадварот...

Цюпка

Народ наш — ганарлівы. Не ганарысты, прашу заўважыць,
а менавіта ганарлівы.

Калі іншыя скардзяцца на беднасць, кажучы, што перабіваюцца
з хлеба на ваду, у нас такога не пачуеш. Бо нават з простых
прадуктаў рулівае старыняк гаспадыня магла згатаваць адмысловую
ежу — цюпку.

У міску налівалася вада, крышыўся кавалачкамі хлеб.
Затым гэты падмаунак, як звычайны суп, хлэбалі лыжкаю.

Тыя ж вада з хлемам, але ўсё-ткі страву на сталі!

Пазней, ужо ў больш заможныя часы, над цюпкай падсмейваліся.
На адным вяселлі вясковы вяселун і выдумшчык Пётра Гармонік
зрабіў яе па такім рэцэпце: наліў у місу самагонкі, пакрышыў
туды хлеб, а пасля ўсё гэта сёрбаў лыжкай.

Невядома, наколькі было смачна, але што весела — несумненна!..

Варголы

Аднойчы, калі бабуля Кацярына расказвала пра мінулыя
часы, мяне, тады яшчэ школьніка пачатковых класаў, зацікавіў

адзін момант. Калі яна ўспамінала, што елі ў тыя галодныя гады,
то прыгадвала адну страву з незнаёмай мне дагэтуль назвай —
варголы. Я і прычапіўся да бабулі: звары ды звары мяне тыя
варголы! Як мне здавалася, гэта была вельмі смачная страву,
бо назву мела цікавую і загадкавую. А ўсё невядомае звычайна
здаецца нам цудоўным.

На мае просьбы бабуля смяялася і адмаўлялася, але гэта яшчэ
больш узмацняла маю цікаўнасць.

— Бабуля, звары варголы! — канькаў я.

Нарэшце яна не вытрымала. Завіхаючыся каля печы, выцягнула
адтуль кацялок і паставіла на лаўцы. Дала мне драўляную лыжку:

— Вось табе і варголы. Толькі студзі, каб не апячыся!

Я зачарпнуў лыжкай з кацялка. На выгляд — звычайны кіпень.
Пакрыўджана паглядзеў на бабулю. А тая рассяялася:
— Гэта і ёсць варголы — вар голы, голы вар. У благія гады,
здаралася, калі не было ніякай іншай ежы, мы гэтымі варголамі
толькі і снедалі...

Пабачыць Маскву без тэлевізара

У пяцідзясятныя гады мінулага стагоддзя ў Старыне не было
не толькі тэлевізара, але нават і электрычнасці. Ды пра тэлебачанне
і ў нас ужо чулі...

У сяброў майго бацькі, мясцовых жартаўнікоў Мікольчыка і Пётра
Гармоніка, быў такі, па-цяперашняму сказаць, прыкол. Адночы ўзімку
пытаюць мяне:

— Хочаш пабачыць Маскву без тэлевізара?

Я, вядома, вельмі хацеў.

— Ну, тады ідзі ў сні і лізі языком абух сякеры.

На вуліцы ж мароз — за 30 градусаў!

Добра, маці заўважыла, як я пачаў апрацаваць, каб ісці ў сні ды
шукаць сякеры, — і не пусціла. А то я, магчыма, і пабачыў бы
Маскву без тэлевізара!..

Кума

Тое, што ў Старыне і ў найбліжэйшым наваколлі (нават і ў саміх
Ушачах) не было царквы, большасць старынян не асабліва
непакоіла. Няма царквы — і няма! Хто хоча — на абраз у куце
перахрысціцца, а калі і абраза няма — дык хаця б на той жа кут.

Але атрымліваўся з пэўнага і вялікі мінус. Не было царквы —
не хрысцілі дзяцей. А калі ты не хрысціў дзяцей, дык у цябе
не мелася і кумы.

Паслушаеш украінскі народны гумар: там ці не самая блізкая
радня — кума. І чарку налье, і песню заспявае, і за бачок яе ўхапіць
можна, калі кум не бачыць... А ў нас што? Толькі адна радня і
застаецца — сваяцця...

Але ж паміж кумой і сваяцця існуе вялікая розніца: куму ты
сам выбіраеш, а сваяцця — дзеці. І тут могуць падсунуць
такое!..

АНЕКДОТЫ

* * *

Покер, у банку восем мільёнаў, і адзін з гульцоў ідзе ва-банк. І тут да яго падыходзіць маленькі сын, зазірае ў карты і пытаецца:

— Тата, а чатыры тузы — гэта добра?
— Добра, сыноч! — праз зубы цэдзіць мужчына, а ўсе астатнія гульцы дружна кідаюць карты.

Бацька забірае грошы і ідзе дадому разам з сынам. Ідуць яны, а сын раптам уздыхае і кажа:

— Тата, а гэта дрэнна, што ў цябе іх не было?

* * *

Сядзіць мужык у рэстаране, сумны такі, галаву рукамі абхапіў, а перад ім на сталі кілішак поўны. Ідзе міма нейкі хлапец, бачыць, што мужык у задуменні, хутка хапае кілішак, выпівае і адразу ж уцякае.

А мужык паглядзеў яму ўслед, уздыхнуў і кажа:

— Ну, што за жыццё такое?! З працы звольнілі, кватэру абрававалі, дача згарэла! Учора жонка да другога пайшла, сёння і палюбоўніца мяне пакінула! А цяпер яшчэ і нейкі ідыёт маю атруту выпіў!..

* * *

— Памятаеш, ты хадзіў у краму па бульбу? — гаворыць жонка мужу.

— І што, яна ўся сапсавалася?

— Не! Яна ўся — буракі.

* * *

Жонка, адыходзячы ў краму, напярэдзіла мужа згатаваць пельмені і папярэдзіла, што кідаць іх у кіпень трэба па адным, каб не зліпліся.

Калі яна вярнулася дадому праз паўгадзіны, злы і пахмурны муж гатаваў сёмы пельмень.

* * *

Вясковы хлопец, якога прызвалі на ваенную службу, тэлефонуе бацьку:

— Тата, ды гэтае армейскае жыццё — суцэльнае задавальненне! Касіць не трэба, араць не трэба, дрывы нарываюць, а таварыствам не трэба, абавязковае трохразовае харчаванне. У дзесць — адбой!.. і ажно да шасці раніцы можна ў ложку валяцца!

А бацька ўздыхнуў і кажа:

— Эх, сынку! Распесціць цябе гэтая армія!

Даслаў Генадзь АЎЛАСЕНКА

Ёсць яшчэ шанс на вершы, на лета і на жыццё

Якія яны, Таццяны? Кажуць, што гэтае імя вымагае ад свайго носьбіта рашучасці, мужнасці, сур'езнасці ва ўсім... і пэўнай лірычнасці ды, магчыма, наіўнасці. З нагоды Таццянінага дня да ўвагі чытачоў творчасць паэтэс з гэтым імем.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

На зялёным лузе паліто,
Лёгкай ішчаслівай пасадка.
Акрыляла радасць з матылём
І ляціць у лужыну пальчатка.

Не, не варухнуся... не крану.
Дзе жыццё — падман, дзе сон — надзея.
Я чужы міраж не ўскалыхну.
Мне самой цікава: хто я? дзе я?

Бо спраўднай можа быць туга,
Ад яе нутро трасе пажарам.
Інішае як мёртвая рака...
Толькі ўяўнае даецца дарам.

На падманым лузе паліто...
Пасядзі матыль ды патрымайся,
Калі радасць ёсць, то ўсе нішто.
Адпачы, даруй сабе, не кайся.

Б'е ў шыбы залева,
Ледзяным бізуюм па плячах,
Па чужых,
Бо сваіх я не бачу...
І гудзе, і раве па начах,
Рэжа слых...
Як Варгін, «ходзіць» дрэва —
Кінцорамі-галлём рэжа шкло.
Сон ідзе... не іначай
Злы ўздых...
Нерухама ляжу...
Ці прывід, ці падман — усё адно.
Б'е адчай,
Я знямела крычу... і лячу
...як хачу
...і маучу...

Грэюць узімку хатнія рэчы,
Лепшы час прымірыцца з сабой.
І гараць успаміны ў печы,
Што з'явіліся ўслед за тугой.

Цяжка стогнуць, трашчаць думкі-дровы,
Вугалёк чырванее ў агні.
Хай жа добрае спраўдзіцца з новай,
З нечай моцнай і шчырай любві!

З варажбою па іскрах-падманках!
Зорам-крозам наверхіць лягчэй!
Вецер сумна няе калыханкі...
Сэрцу цёпла — жаданні святлей!

Таццяна ЛАПШЧЫНАК

Нітка павучка пад маім фота
з дзяцінства.
Літара С на паверхні кавы.

Свет не маўчыць.
Глядзіш на свет — і што бачыш:
ён таварышуе з табой?
нейтральны?
спакойны?
спагадны?

Сіняя-сіняя раница —
і сэрца стукае
з косткава-скураной абалонкі.
«Сябры — тыя, з кім
не страшна быць самім сабой». Такіх няма.

Шэры свет,
асвечаны ў срэбны
імжоі,
туманамі,
зморазню,
а
шэрань
белая...

Маё навагоддзе

крылы снегу
з неба... у неба
сцелюць з целаў...
полае:
цела з цэлага —
ў дроб!
вецер — хлоп! —
захлопае слых:
ты ляціш!

Таццяна СІВЕЦ

Мы — дзеці 80-х...
Дзеці кукурузы,
скрадзенай на калгасным полі...
Дзеці бацькоў, якія працавалі з ранку да ночы,
Унукі дзядоў, што казалі:
«Абы не было вайны...»
У нашых мабільніках —
Галасы ўсясвету,
У нашых галовах — словы на іных мовах.
Наша мова — куфар, які адчыняем на свята,
Наша вера — свята,
што згадваецца пад вечар.
Мы — дзеці 80-х — так прагі вырасці,
Так хацелі, каб нашы бацькі ганарыліся намі...
Мы вырасці.
Нашыя дзеці сягоння
Вучаць розныя мовы,
Ды нас чамусьці не разумеюць,
Нашыя маці кажуць:

«Найлепей не выпінайся...»
Мы — дзеці 80-х — марым пра будучыню
І не заўважаем таго, што будучыня
Наступіла.

З тых, хто мяне калечыў,
Горад не скласці, ды можна сабраць паўвёскі...
Дзе ж тыя зімы горкія,
Дзе самотныя тыя вёсны?...
З часам чамусь ярчэюць дзядоў абліччы...
І ў лістападзе кожным я чую —
Клічуць...
Клічуць мяне дзядулі, Іван ды Фёдар,
Кажуць адзінаму:
«Ну, ты бачыў, як гордая!...»
Бабулі ківаюць са скрухай:
«Дзетка, не трэба гэтак...»

...Імён не задаю, ды помню найменні кветак.
Помню, як пахлі флоксы летам маім далёкім...
Госпаді, я здала ПЛР!
Мне ўжо можна на борт твайго самалёта...

Так, нічога ўжо аніколі не будзе ранейшым, і...
Так, і вершы... Калі яны будуць,
хворыя тыя вершы...
Я задыхаюся праз сто метраў...
Ды крочу, пешкі...
Ты мне кажаш, што ўсе мы — пешкі —
у гульні, што ніяк не скончыцца,
не завершыцца...
Ты мне кажаш, што пешкаю нават лепей...
Толькі ведаеш...
Калі гэтай...
Доўгай зімою мы нат у вясну не верылі,
а яна — паглядзі! — прыйшла,
пазірае дзючом даверлівым...
Значыць, ёсць яшчэ шанс на вершы,
на лета
і на жыццё.

Таццяна ПРАТАСЕВІЧ

Васількі

Да валошак васількі
Моўчкі пралі напраткі
Дацягнуцца і расці — пераплесціся.

Толькі лёс, відаць, такі —
Іх на жыцце астраўкі,
А валошкам на палях расці-весціся.

Да нябёсаў васількі
Свае вочы праз вякі
Падымаюць і сінець небу зноў да іх.

Ну, а неба да ракі
Усё імкнецца напраткі.
Сіняя хмарка ў дажджом паліе малых.

Я пасею васілёк
Розных колераў. Здалёк
Будзе небу бачны ён — хай любуюцца.

А пасею — дам зарок
З мірам неба не знарок.
Гэта дзіўны васілёк. І усё збудзецца.

У іштучныя кветкі ваду наліваючы,
А пры сабе адчай маючы —
Кветкі пускаюць карэнні —
У стрыжні жывога — цені
прачынаюцца...

Кветка каханна выцягне сокі.
Сэрцу сухому каханне не трэба —
Выратаванне ў вышэйшай любові.

Вершы снуюць у паветры
У пошукх слухача.
Завершыць іх, пэўна, варта,
Інакш яны замаўчаць.
Азучыць не хочаші словам
Рытмічных адзінак вальс?
Вам гэта здалося не новым? —
Значыць, яны не для вас.
Між іных сваіх заняткаў,
Натхненне калі сарвеці,
За слова цяжкі, як за нітку.
І з'явіцца новы верш.

Таццяна МУШЫНСКАЯ

Прастора душы падобная
На акустычную прастору.
І нечыя словы жываюць у ёй
Шматгалосым рэхам.
Злыя — джалаць як васы,
Пагардлівыя —
Сыкаюць па-змяінаму.
А добрыя і шчырыя
Ахінаюць ад нягод і сіверу
Белым крылом анёла.

Я люблю бяздонных людзей,
Я люблю іх — і так спасцігаю.
Тайнай повяззю вершаў і сноў
Свет уласны і іх спалучаю.

Таццяна БАРЫСЮК

Рубаі

Крануў пульсуючую скронь
стваральны ішквалісты агонь.
Малю, хай не кранецца вершаў
перадсмяротная агоня.

Я вясенняй вішнёвай парою
аправаю прыгожыя строі.
Перацісвае долю нанова
зорны час уваскрэшання мрояў.

Першаму каханню

Толькі ты неспраўднай плячотай сваёю
мяне робіш адразу ішчаслівай такою:
як прырою твайго вобраз,
усмешку і словы —
не іду па зямлі, а плыву па-над ёю...

Хайку пра лёс

Аскепкі клею,
а шывы мажу золатам
сноў-успамінаў.

Танка

Запамінаю
ўсходы, заходы сонца.
Бо на тым свеце
мяне будзе саргаваць
сон-насталыя па іх.

«Добра расце беларуская проза...»

Як прывітанне ад даўняга сябра

Сёння, 28 студзеня, — 100 гадоў з дня нараджэння рускага літаратуразнаўца, літаратурнага крытыка, доктара філалагічных навук Аляксандра Аўчарэнкі (1922—1988). Імя чалавека, вучонага, публіцыста, аднаго з самых яркіх даследчыкаў савецкай літаратуры трымаюць у памяці і ў Беларусі. У бібліяграфіі прац Аляксандра Іванавіча асаблівае месца займаюць яго артыкулы, манаграфіі, дзе размова ідзе пра здабыткі беларускай літаратуры.

Хаця б для «літаратуразнаўчай статыстыкі» — прозвішчы тых беларускіх пісьменнікаў, каго ён, спецыяліст па творчасці Максіма Горкага, Міхаіла Шолохава, Леаніда Лявонава, згадваў у сваіх працах: Іван Мележ, Іван Шамякін, Янка Брыль, Янка Купала, Якуб Колас, Кузьма Чорны, Кандрат Крапіва, Піліп Пестрак, Максім Танк, Андрэй Макаёнак, Пятрусь Броўка, Міхась Лынькоў, Аркадзь Куляшоў, Васіль Быкаў, Іван Навуменка, Аляксей Адамовіч, Аляксей Асіпенка, Мікола Лобан, Іван Чыгрынаў, Лідзія Арабей, Міхась Стральцоў, Анатоль Кудравец, Аляксей Карпюк, Уладзімір Караткевіч, Макар Паслядовіч, Уладзімір Шахавец, Алена Васілевіч, Лідзія Арабей, Іван Пташнікаў, Барыс Сачанка, Аляксей Савіцкі, Вячаслаў Адамчык, Мікола Капылювіч, Валянцін Мыслівец, Аляксей Крыга, Іван Сяркоў, Уладзімір Карпаў, Аляксей Кулакоўскі... Пералік падаецца бясконцым.

Здаецца, ён, маскоўскі мэтр, ведаў усё, што адбываецца ў беларускай нацыянальнай літаратуры. І зусім не выпадковымі падаюцца дзве кнігі Аляксандра Аўчарэнкі пра беларускую прозу — «Сучасны беларускі раман» (першае выданне — 1971-ы; другое — 1978 год). Пачатак у абодвух выданняў аднолькавы: «Добра расце, хутка набірае сілу беларуская проза. Усё павялічваецца сусор'е таленавітых пісьменнікаў, якія ўпэўнены ўваходзяць у літаратуру са сваім бачаннем свету, сваімі тэмамі, сваёй манерай пісьма». Але другое выданне, відавочна, дапрацаванае, істотна, ці не ў паўтара раза, павялічанае. Першае пабачыла свет у Выдавецтве Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта як дапаможнік па курсу «Літаратура народаў СССР» для студэнтаў-завочнікаў філалагічных факультэтаў дзяржаўных універсітэтаў, другое — у маскоўскай «Вышэйшай школе» як дапаможнік для студэнтаў філалагічных факультэтаў універсітэтаў. Рэцэнзентамі другога

выдання выступілі беларускія калегі — кафедра беларускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і кандыдат філалагічных навук Віктар Каваленка (Інстытут літаратуры АН БССР). У прадмове да выдання 1978 года вучоны акрэслівае кола аўтараў, якія зацікавілі яго ў звязку з разглядам тэмы сучаснай беларускай прозы, сучаснага беларускага рамана: Іван Мележ, Іван Шамякін, Васіль Быкаў, Аляксей Кулакоўскі, Янка Брыль, Аляксей Адамовіч, Уладзімір Карпаў, Тарас Хадкевіч. Асобна вылучаны раздзел пра творчасць маладых беларускіх пісьменнікаў.

Вельмі шчыmlіва (і актуальна для сённяшніх дзён, для нашага беларускага агульнадзяржаўнага і агульнанароднага мыслення) напісаў Аляксандр Аўчарэнка і пра легендарную кнігу А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка «Я з вогненнай вёскі»: «На кожнай старонцы — чалавечая кроў, горкія слёзы. І як назваць кнігу пра гэта? Літаратура? Не, гэта нешта іншае. Гэта — незагойны боль жыцця і яе вогненны загад людзям у зародку спыняць усё, што яму перашкаджае, загад, выкладзены вогненнымі ж словамі...»

Здаецца, ён, маскоўскі мэтр, ведаў усё, што адбываецца ў беларускай нацыянальнай літаратуры. І зусім не выпадковымі падаюцца дзве кнігі Аляксандра Аўчарэнкі пра беларускую прозу — «Сучасны беларускі раман» (першае выданне — 1971-ы; другое — 1978 год). Пачатак у абодвух выданняў аднолькавы: «Добра расце, хутка набірае сілу беларуская проза. Усё павялічваецца сусор'е таленавітых пісьменнікаў, якія ўпэўнены ўваходзяць у літаратуру са сваім бачаннем свету, сваімі тэмамі, сваёй манерай пісьма».

Сорак гадоў Аляксандр Аўчарэнка працаваў у Інстытуце сусветнай літаратуры. Амаль чвэрць стагоддзя — з 1965 да 1988 года — загадваў сектарам Поўнага Збору твораў Максіма Горкага. У 1964-м літаратуразнаўца адзначаны прэміяй В. Бялінскага за кнігу «Публіцыстыка М. Горкага». Класіку рускай літаратуры прысвечаны і іншыя працы А. Аўчарэнкі — «Пра становага героя ў творчасці М. Горкага» (1956), «М. Горкі і літаратурныя шуканні XX стагоддзя» (1971; другое выданне — 1978), «Ад Горкага да Шукшына» (1984)... У 1976 годзе вучоны выступіў рэдактарам грунтоўнага даследавання «Сусветнае значэнне творчасці Міхаіла Шолохава: матэрыялы і даследаванні»... За кнігу «Ад Горкага

Аляксандр Аўчарэнка.

да Шукшына» Аляксандр Іванавіч адзначаны Дзяржаўнай прэміяй РСФСР імя М. Горкага.

...Праз 14 гадоў пасля смерці літаратуразнаўцы (у нечым загадкавай і незразумелай) сям'я Аляксандра Іванавіча выдала яго кнігу «У коле Леаніда Лявонава: 3 запіскі 1968—1988-х гадоў». І, хаця зараз не так проста знайсці гэтае выданне, выйшла яно накладам 2000 асобнікаў у адным з прыватных маскоўскіх выдавецтваў. Раю ўсім, хто лічыць думку важным складнікам нашага існавання ў свеце, пашукаць гэтую кнігу... У прадмове Вольгі Салаўёвай-Аўчарэнкі ёсць такія заўважныя словы, такая вось характарыстыка сабранага пад адной вокладкай: «Перад намі гутаркі двух людзей, якія думалі, зацікаўленыя якіх ахоплівалі ўвесь свет. Адзін з іх — член партыі, а другі — беспартыйны, але няма абмежаванасці ў іх падыходзе да тых ці іншых пытанняў. Яны добра бачаць усё, што адбываецца ў краіне і свеце. Крытэрыем ацэнкі здзяйсненняў для іх становіцца толькі адно — наколькі адпавядае яно інтарэсам народа, Радзімы. Стрыжнем усёго з'яўляецца патрыятычная, а не ідэалагічная дамінанта. Пастаянны клопат пра лёс Расіі, рускіх. Прадчуванне трагічных катаклізмаў пранізвае сабой усё гутаркі двух сыноў свайго часу, верных сыноў Расіі». І яшчэ: «Асоба-мыслер, здольная разабрацца ў абставінах, не паддацца лжывай прапагандзе, на жаль, не пераважала ў савецкім грамадстве. Пэўна, у гэтым яго галоўная вина перад чалавекам».

20 верасня 1979 года. Запісаныя Аляксандрам Аўчарэнкам словы Леаніда Лявонава: «...На Захадзе, ва ўсім свеце ўсё яшчэ не разумеюць, за што ўзяўся рускі народ. Не разумеюць, што рэалізоўваецца велізарнейшая, гіганцкая ідэя, лепей за якую няма. Але вось яна пачынае кампраметавацца. Усё болей і болей. Пісьменнік павінен пра гэта сказаць, бо калі пачнецца «гармонія распаду», гэта будзе канец усёму. «Гармонія распаду» — што гэта такое? Разбурэнне свету на вельмі дакладна акрэсленых матэматычных формулах. Вось гарыць Зямля...

успыхвае і гасне Сонца... закіпае і пераўтвараецца ў пар чалавечы мозг... Гэта — Сусвет. Але распад грамадства, створанага воляй і крывёю многіх людзей, якія не шкадавалі сябе, — не меней жахлівы...» Леанід Лявонаў, аўтар «Барсукоў», «Злодзея», «Дарогі на акіяна», «Рускага лесу», пісьменнік, якога савецкая ўлада адзначыла шасцю ордэнамі Леніна, аўтар рамана «Піраміда», які пісаўся на працягу болей 40 гадоў і пабачыў свет у год смерці пісьменніка — у 1994 годзе, разважае пра лёс Сусвету, спрабуе ўбачыць Будучыню...

Цікавай падаецца і такая лявонаўская думка: «Сярод нашых маладых пісьменнікаў вельмі шмат таленавітых... Хацелася б, каб у іх было болей павагі да мейстрыства, каб ім удалося знайсці алгебраічную формулу нашай эпохі... сёння хацелася б, каб мне расказалі не толькі пра тое, што здарылася, але і чаму і як здарылася, генезіс мысларства. Мне важна ведаць не толькі, што здарылася ў лагерах, але як магло гэта здарыцца, прычыну трагедыі чалавечых учынкаў. І паказаць гэта не ў плоскаасным апісанні. Мастацтва магчыма да таго часу, пакуль у ім існуе квадратны карань з плюса ці мінуса адзінкі...»

У нас пішучь шмат пра вайну. У вайне адбываюцца падзеі, якія лёгка напісаць. Вайна — арганізаванае бязладдзе... У адлюстраванні вайны галоўнае, што адбываецца ў чалавечым мозгу і сэрцы...»

Чытаючы такія развагі, яшчэ раз пераконваешся, у чым на самай справе сапраўдная задача мастацкай літаратуры... І дзённікавая кніга Аляксандра Аўчарэнкі «У коле Леаніда Лявонава...» бачыцца ці не галоўнай «манаграфіяй» яго жыцця.

...Сёння ў Інстытуце сусветнай літаратуры ў Маскве праходзіць круглы стол, прысвечаны стагоддзю з дня нараджэння Аляксандра Іванавіча Аўчарэнкі. Болей як 10 дакладчыкаў раскажуць пра здзейсненае, спраўджанае вучоным на літаратуразнаўчай ніве. Канешне ж, хтосьці нагадае, што Аляксандр Аўчарэнка быў і добрым сябрам беларускай літаратуры, беларускіх пісьменнікаў. Помняць пра гэта і ў нашай краіне.

Мікола БЕРЛЕЖ

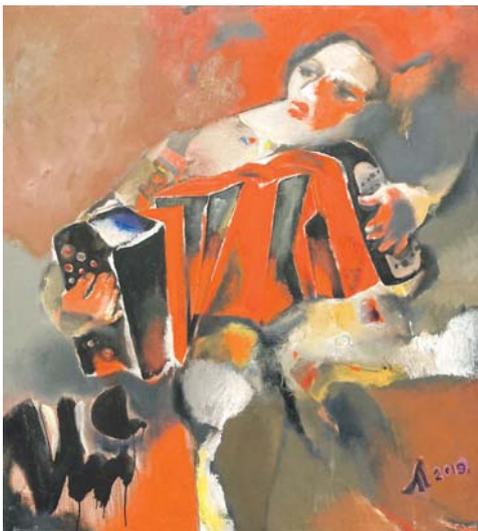

Жывая колеравая тканіна

Выставачны праект Леаніда Хобатава гэтымі днямі завяршаецца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. У ім прадстаўлена каля 30 твораў жывапісу з фонду НММ, Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў, Беларускага саюза мастакоў і калекцыі аўтара. Падчас работы экспазіцыі ладзіліся і творчыя сустрачкі.

Сучасныя айчыны мастацтвазнаўцы прылічваюць Леаніда Хобатава да надзвычай яркай генерацыі творцаў, якія з сярэдзіны 1980-х гг. змянялі мастацкую прастору Беларусі, сцвярджалі новыя каштоўнасці і творчыя стратэгіі. Многія ведаюць Леаніда Васільевіча найперш як аўтара мастацкага рашэння станцыі метро «Няміга» і аднаго з ініцыятараў стварэння аб'яднання «Няміга-17». Прызнанне да яго прыйшло даўно: работы Леаніда Хобатава знаходзяцца ў зборах не толькі Нацыянальнага мастацкага музея, але і ў Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі, Міністэрствах культуры Рэспублікі Беларусь і Расійскай Федэрацыі, фондах Беларускага саюза мастакоў, Музеі выяўленчага мастацтва (Сабадэль, Іспанія), а таксама прыватных калекцыяў многіх краін свету. Ён прымаў удзел у шматлікіх праектах у Германіі, Францыі, Італіі, Іспаніі, Аўстрыі, Галандыі ды іншых краінах.

Як жывапісец працуе ўжо шмат гадоў, аднак творчасць застаецца загадкай нават для многіх прафесіяналаў. Як адзначае мастацтвазнаўца Наталія Шаранговіч, спробы вербальнай інтэрпрэтацыі сюжэтаў работ Леаніда Хобатава часта не прыводзяць

«Лёс», 2019 г.

да жаданага выніку. Яго жывапісныя палотны асацыятыўныя, метафарычныя. Яны ўспрымаюцца не праз сюжэт, а праз экспрэсіўны, пластычны багаты жывапіс. Як падкрэсліў Леанід Хобатаў у адным з інтэрв'ю, сапраўднае мастацтва ніколі не было для ўсіх і ніколі не клапацілася аб тым, каб быць папулярным. Мастак рэалізоўваецца ў творчасці, і калі яго ўяўленне аб свеце супадае з сістэмай каштоўнасцей і разуменнем прыгожага ў гледча, значыць, ён знайшоў сваю аўдыторыю і адбыўся.

Разважаючы пра творчасць гэтага майстра, складана сказаць нешта новае ці надзвычай арыгінальнае. Дакладна адно: чалавек, прадмет і прырода — менавіта гэта нагода для стварэння Леанідам Хобатавым адметнага, непаўторнага вобраза. На яго карцінах — абстрактныя і адначасова рэальныя постаці. Глядач не ўбачыць канкрэтнай выявы ці паўнацэннай перспектывы. Форма, колер, сумяшчэнне рэальнага ды ірэальнага — здаецца, гэта галоўнае для мастака, які супрацьпастаўляе сваю

творчасць традыцыйнаму жывапісу. «Палотны Леаніда Хобатава, як жывая колеравая тканіна, а пластычны падзеі ўзнікаюць з глыбінняў прасторы: не святло, а светланасць колеру. Ёсць кампазіцыйная ўстойлівасць, але адначасова і адмова ад імкнення перадаць фізічную прывабнасць прадмета, цела, якое становіцца чыста жывапіснай субстанцыяй, існуе ў трохмернай прасторы», — лічыць Наталія Шаранговіч.

Экспазіцыю, куратарам якой выступіла старшы навуковы супрацоўнік аддзела Беларускага мастацтва XX—XXI стст. Юлія Загорская, склалі вядомыя работы аўтара, створаныя ў розныя гады. Тут «Двое» (1990), «Глыбокая плынь» (1996), «Узровень вады ў акіяне» (1999), «Нацюрморт з чырвонымі птушкамі» (2005), «Ахвяра» (2008), «Кароткая зіма» (2011), «Вышэй за неба» (2017), «Лета» (2019), «Лёс» (2019), «Пагорак» (2020), «Першы снег» (2020)... У кожнай з іх Леанід Хобатаў будзе новыя сэнсавыя значэнні і вытлумачвае шматслойныя візуальныя матывы.

— Маштаб і вырашэнне пытанняў прасторы ў мастацтве — найважнейшы складнік для мяне, — адзначае Леанід Хобатаў. — Я настойваю на тым, што калі мастак адкрывае прастору, то адкрывае ў сабе асобу. У мяне ёсць вельмі буйныя работы: па 4 і 7 метраў, што не зусім характэрна для нашага часу. Важна, што гэта дае выказаць свае думкі. Калі не хапае акадэмічнага фармату, трэба шукаць свой.

З часам творца ўзбагачае ўласную палітру і ўскладняе тэмы, над якімі працуе. Для яго важны дэялог

«Прадкаванне», 2014 г.

з гледчам: што ён адчувае, што разумее пра сябе і наваколле, калі бачыць той ці іншы твор, што яго бянтэжыць, непакоіць ці, наадварот, натхняе... А каб такая размова адбылася, неабходна знаёміцца. Нават калі гэта падаецца складаным ці нават непад'ёмным.

Ю́генія ШЫЦЬКА

«Першы снег», 2020 г.

Калі кадр становіцца знаходкай

«Глыбіня пачуццяў, а не глыбіня рэзкасці» — гэтыя словы амерыканскага акцёра і фатаграфа Пітэра Адамса можна ўзяць эпіграфам да выстаўкі Вячаслава Пабядзінскага «Непапраўны рамантык», якая працуе ў Віцебскім Музеі гісторыі прыватнага калекцыяніравання. Першая персанальная экспазіцыя фатаграфа складаецца з 35 здымкаў. Прыгарадныя пейзажы і вуліцы роднага Віцебска, жанравая фатаграфія, партрэты на прыродзе і студыйныя работы — толькі малая частка вялікай калекцыі аўтара.

Адборам фота і арганізацыяй выстаўкі, якая, дарэчы, будзе працаваць да 15 лютага, займаўся ўдзельнікі фотаклуба «Старая Ратуша» пад кіраўніцтвам Таццяны Лабацкай. На 2022 год клуб запланаваны шэраг праектаў удзельніцкай супольнасці. Вячаслаў Пабядзінскі — першы ў чарзе. Ён адзін са стваральнікаў гэтай пляцоўкі супрацоўніцтва і абмену вопытам для фотаматараў Віцебска.

Фатаграфія Вячаслаў займаецца з дзяцінства. Тады амаль у кожнай школе былі спецыяльныя гурткі. У чацвёртым класе бацькі купілі яму фотаапарат «Смена М». Хоць тады фотасправа была тэхнічна складаным працэсам, школьніку Пабядзінскаму ўсё падабалася. Школьныя і студэнцкія падзеі фіксаваліся аб'ектывам яго фотаапарата. Тады гэта быў ужо «Зеніт Е», які стаў спадарожнікам на доўгія гады.

Пяць гадоў таму Вячаслаў Пабядзінскі разам з Васілём Пруднікавым і Уладзімірам Цярэнцьевым стаў працаваць у аб'яднанні «ФотаКрок». Пры яго ўдзе-ле ствараўся міжнародны фест «ФотаКрок» і пакладзены пачатак музею Спізмунда Юркоўскага (справа згасла па аб'ектывых прычынах).

— Вячаслаў, што для вас значыць уда-лае фота?

— Гэта спалучэнне майстэрства, адукацыі і сэрца. Шмат нявольных фатаграфіяў лічаць: калі набыць дарэгу-тую камеру, то атрымаюцца добрыя здымкі. Гэта не так. Можна і на просты тэлефон зняць шэд'ўр. Жаданне, працавітасць і веды — вось тры асноўныя якасці добрага фатаграфа. Тады і талент выявіцца. А яшчэ вельмі важныя зносіны з калега-мі і супольныя фотасесіі.

— А ваш вялікі куфар з рознымі прыладамі і аб'ектывамі? Тэхніка паляпшае адлюстраванне пачуццяў?

— Тэхнічныя параметры сучаснага абсталявання даюць новыя магчымасці. Прылады аблягчаюць творчы працэс. Але ёсць прынцыповыя «плённікі», аматары здымка на «мыльніцу», фота на смартфон... Каб выбраць сваё, спачатку трэба навучыцца ўсяму. Але галоўнае — уменне паказаць стаўленне да прадмета, а не яго абырсы. Гэта мае меркаванне.

— Ці здараецца, што пасля здымак не атрымліваецца адабраць нешта прыдатнае?

— Калі са 100 фатаграфіяў атрымалася 5 — гэта ўжо добры вынік! І толькі маючы тысячы здымкаў, можаш знайсці адзінкавыя выбітныя. Бывае, што незаўважаны кадр становіцца знаходкай, кра-нае сэрца — да гэтага павінен імкнуцца аўтар. Не трэба спяшацца выдаляць файлы.

— Вядома, што болей за ўсіх фатаграфуюцца жанчыны. І ў вас шмат партрэтаў прафесійных мадэляў і звычайных жанчын. Каго лягчэй здымаць?

— Адначасова адкажу яма. Мадэль умее здымацца. Яна лёгка паўтोरць патрэбны ракурс, але цяжка знайсці

шчырасць у яе звыклых жэстах і позірку. А гэта вельмі важна ў добрым фота.

Словазлучэнне «звычайная жанчына» не зусім прыдатнае. Кожная — незвычайная. Фатаграф жа павінен не толькі знайсці патрэбнае святло і выгадны ракурс, але і ўмець стварыць атмасферу разьянення, каб мадэль сябе паказала.

— Што вам больш падабаецца здымаць — прыроду ці людзей?

— Здымаць прыроду — гэта адпачынак. Тут дазволены любыя палёт фантазіі. Здымаць чалавека — цікавасць і запал: займальна і карысна. Знаёміцца, цікавіцца мэтай фотасесіі і тым, як герой хоча сябе ўбачыць ці некаму паказаць.

— Вы сталы майстар. Навошта вам фотаклуб?

— Сувязь з фатаграфамі пашырае круггляд. Цікава ўбачыць, які адну і тую ж падзею розныя людзі бачаць дыяметральна супрацьлегла. Наша суполка існуе больш за пяць гадоў. Вельмі дапамагае краязнаўчы музей і асабіста Таццяна Старынская. Музей падтрымлівае наша жаданне пашырыць колькасць адукаваных фатаграфіаў у Віцебску. Дзякуючы яму мы ладзім свае выстаўкі, здымаем гарадскія мерапрыемствы, а зараз дайшлі да персанальных экспазіцый.

Жанна ІВАНОВА

Сказ пра рэжысёра

Музей гісторыі беларускага кіно супольна з Нацыянальнай кінастудыяй «Беларусьфільм» зладзіў персанальную рэтраспектыву заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР рэжысёра Аляксандра Карпава. Мерапрыемства праходзіла ў рамках святкавання 100-годдзя з дня нараджэння мэтра айчыннай і ўсёй савецкай фільмавытворчасці. У праграме — паказы карцін «Цішыня», «Сказ аб маці», «Заўтра будзе позна», «Вясельная ноч», «Яго батальён», фільма «На ўсходзе сонца» з цыкла «Доўгія вёрсты вайны», а таксама вечар памяці рэжысёра.

Пачатак шляху

Аляксандр Якаўлевіч Карпаў нарадзіўся 20 студзеня 1922 года ў вёсцы Харынская Рязанскай губерні. Дзіцінства будучы пастаноўшчык правёў у гарадку Рашаль, які ў тыя гады ўваходзіў у склад Маскоўскай губерні. З маленства хлопчык займаўся ў драматычным гуртку мясцовага клуба, куды трапіў па запрашэнні рэжысёра аднаго з тэатраў, які гасптраліраваў у горадзе. У перыяд з 1939 да 1941 года Аляксандр Карпаў спасцігаў нюансы актёрскага рамяства ў Калінінскім (Цвярскім) тэатральным вучылішчы. Плёнам тых намаганняў стала ўзыходжанне на пасаду кіраўніка невялікага тэатральнага калектыву.

Знаёмства з кінамографам адбылося ў першым класе і, па ўласным прызнанні рэжысёра, стала вельмі запамінальным, пакінула аб сабе памяць на ўсё жыццё. Як распавядае мэтр у дакументальнай стужцы пад назвай «Пра кінарэжысёра», бацька прывёў яго ў кінатэатр на нейкі забаўляльны фільм. У пэўны момант на ўвесь экран буйным планам расцягнулася пыса вялікага сабакі, які гучна гаўкнуў на гледачоў. Хлопчык моцна спужаўся і ўскрыкнуў, патрабуючы як мага хутчэй пакінуць глядзельную залу. Яркае ўражанне ад сутыкнення з кіно творца пранёс у душы да самай смерці.

Вялікую Айчынную Аляксандр Карпаў сустрэў на сцэне рашальскага тэатра, сустрэў у вобразе — наўпрост пасярод спектакля. Паводле яго ўспамінаў, падчас сцэны, у якой акурат дзейнічаў яго персанаж, людзі пачалі масава ўставаць са сваіх месцаў і цэлымі групамі накіроўвацца да выхаду. На думку прыходзіла толькі адно магчымае тлумачэнне: «Відаць, сапсавалі спектакль». Але ж калі меркаваць па глядацкай рэакцыі, не проста сапсавалі, а літаральна знішчылі! Свядомасць малявала грандыёзны прывал, зала цалкам апусцела яшчэ да заканчэння сцэны. Здзіўленню выканаўцаў не было мяжы: у рэжысёра ў рэшце рэшт, не так ужо дрэнна яны выступалі. І тут да слыху данеслася: «Вайна».

Доўгія вёрсты

На момант пачатку баявых дзеянняў прызыўнога ўзросту хлопец ужо дасягнуў, таму амаль адразу быў накіраваны на фронт. Аляксандр Карпаў прайшоў праз усю вайну, стаў камандзірам танка, удзельнічаў у баях пад Курскам, быў узнагароджаны двума ордэнамі. Паўгода яму давалося правесці ў ваенным шпіталі з кантузіяй, пасля чаго вярнуўся на фронт. Іншымі словамі, у пару ваеннага ліхалецця будучы рэжысёр гора зазнаў з лішкам. Таму і не дзіва, што, пачаўшы здымаць, зрабіў вайну лейтматывам усёй сваёй творчасці. Яна засталася траўмай, якая давала аб сабе знаць да канца жыцця.

Першыя гады пасля заканчэння Вялікай Айчыннай Аляксандр Якаўлевіч працаваў мастацкім кіраўніком у Палацах культуры ў гарадах Рашаль і Кашыра. У 1956 годзе скончыў рэжысёрскі факультэт Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінамастацтваў у Маскве. Майстэрству пастаноўшчыка творца навучаўся ў Рыгора Рашала і Юрыя Генікі. Устаноў адукацыі скончыў з чырвоным дыпламам, а ўласна дыпломным праектам стаў фільм паводле апавядання Юрыя Сотніка ««Архімед» Воўкі Грушына». Пазней стужка трансліравалася па тэлебачанні, і, па словах дачкі мэтра, творцу запрашалі на «Масфільм»...

Аднак лёс вырашыў іначай, і ў тым жа 1956 годзе амбіцыйны пастаноўшчык апынуўся ў Казахстане. «Малады спецыяліст» затрымаецца тут аж на 10 з лішкам гадоў. На «зямлі свабодных людзей» яму давядзецца зрабіць не адну карціну, выпрацаваць уласны творчы почырк і паставіць, бадай, найбольш значную работу ў сваёй біяграфіі — «Сказ аб маці». Аднак гэта ўсё пазней... Пакуль жа ўчарашні студэнт прыязджае ў чужы, далёкі край, не ведаючы, які лёс чакае яго наперадзе. Прыбыўшы на кінастудыю «Казахфільм» (у тыя часы Алма-Ацінская кінастудыя), пачуў такое пытанне: «Ну, што хочаце здымаць?» Тут ужо ўсё і закруцілася...

Далёка ў гарах

Першую карціну «Наш любы доктар» (1957) Аляксандр Карпаў ствараў пад кіраўніцтвам народнага артыста Казахскай ССР Шакена Айманава (праз два гады ён атрымае і званне народнага артыста СССР). Па-адліжнаму непасрэдна стужка

Афіша фільма «Сказ аб маці», 1963 год.

маці, чый непаўналетні сын пайшоў на вайну дабравольцам. Непісьменная жанчына бярэ на сябе абавязак (сваёго роду служэнне) разнісоць пошту, каб першай даведацца пра лёс дзіцяці. Праз пэўны час яна атрымае ліст, але не захоча паверыць у яго змест... Сын загінуў пад бомбамі пры звычайнай перацідцы войск, аднак працягвае жыць у сэрцах блізкіх людзей, іх надзеях і маргах.

Дужа кранальная гісторыя перададзена на экране тонкімі і разам з тым немудрагелістымі кінамастаграфічнымі прыёмамі. Душэўны стан герані праецыруецца на наваколле. Амаль на працягу ўсяго фільма небаскіх засцілаюць густыя цёмныя аблогі — як кажуць, хмары навислі над горадам, насунуліся на яго чорным полагам. Аднак то тут, то там у прарэхах паказваюцца бліскучыя праменьчыкі сонца — значыць, жыве надзея! У час найбольшай напружанасці неба увогуле калоціцца ў навальніцах. Выцвілая тэракавая восень азмрочыла плечы бяскарыных лугоў, але разам з тым абвясціла і пачатак новага цыкла!

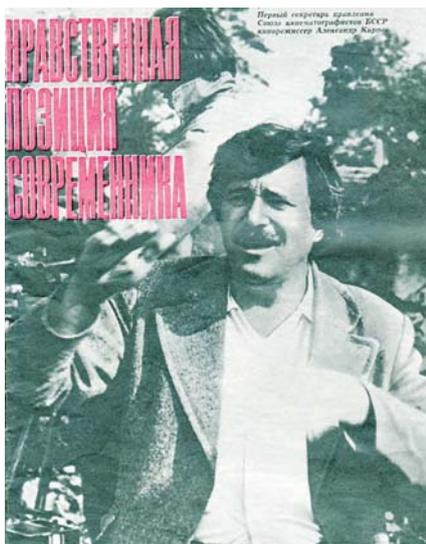
Хто сказаў «стоп»?

Тысячы вёрст і цэлыя дзесяцігоддзі аддзялялі Аляксандра Карпава ад Беларусі. Нарэшце, у 1968 годзе рэжысёр уладкаваўся ў штат слаўнай беларускай кінастудыі. Пачынаючы з фільмаў «Белая зямля» і «Заўтра будзе позна» (капрадукцыя «Беларусьфільма» і «Славацкай фільмавытворчасці»), майстар з галавой акунуўся ў нацыянальны кінапрацэс. З тых часоў тэма вайны не адпускала мэтра. Усе наступныя карціны прама або ўскосна закранаюць балючыя старонкі яго біяграфіі. Нават на схіле дзён Аляксандр Якаўлевіч прызнаваўся, што не сказаў яшчэ ў гэтай тэме ўсяго, што павінен сказаць, што трэба было.

Вяршыняй беларускага перыяду творчасці Аляксандра Карпава можна лічыць трохсерыйны цыкл «Доўгія вёрсты вайны», зроблены па матывах твораў Васіля Быкава. З пісьменнікам рэжысёр асабіста пазнаёміўся на пачатку 1970-х гадоў. Кінамастаграфіста найбольш уразілі аповесці «Жураўліны крык» аб самым пачатку вайны і «Праклятая вышыня», героі якой пакутуюць у гушчы ваенных дзеянняў — у 1943 годзе. Па меркаванні пастаноўшчыка, для поўнай карціны не стала толькі гісторыі аб апошніх днях Вялікай Айчыннай. Неўзабаве Быкаў апублікаваў і такую гісторыю — «На ўсходзе сонца».

Аляксандр Якаўлевіч адразу ўзяўся за экранізацыю. Творы рэзаніравалі з яго ўласным досведам, яго бачаннем страшнай трагедыі. Так і нарадзіўся ў 1975-м цыкл «Доўгія вёрсты вайны», які на працягу наступных двух дзесяцігоддзяў будзе складаць тэлеэфір кожнага Дня Перамогі і стане, такім чынам, па-сапраўднаму народным. Тры серыі апавядаюць тры сумныя гісторыі аб чалавечай лютасці і пшчочце, баялівасці і гераізме. Бадай найбольш апусташальная з усіх — апошняя частка. Героі, здолеўшы выжыць у крывавым пекле, дабраліся-такі да Германіі, каб, па злой іроніі лёсу, загінуць пасля абвешчання Перамогі... Аднак рэжысёр не пакідае гледачоў у цемры безнадзейнасці. Падмога прыйшла, і вораг пераможаны. Заўтра будзе!

Мікіта ШЧАРБАКОВ

На старонках часопіса «Савецкі экран», 1982 год.

Афіша фільма «Вясельная ноч», 1980 год.

Вандроўка ў літаратуру, якая не павінна скончыцца

Нядаўна ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася ўрачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў літаратурнага конкурсу «Беларускі салавей», прымеркаванага да 135-годдзя з дня нараджэння Змітрака Бядулі. «ЛІМ» быў адным з інфармацыйных партнёраў конкурсу, прадстаўніца рэдакцыі з'яўлялася сябрам журы. Акрамя расповеду пра падзеі літаратурнага спаборніцтва, на суседняй старонцы да ўвагі чытачоў — эсэ Валянціны Шэўчык, якое было адзначана рэдакцыяй у ліку найлепшых.

Слова мае сын Змітрака Бядулі Яфім Плаўнік.

...Што ёсць талент? Гэтае пытанне цікавіла ва ўсе часы. Не сталі выключэннем і беларускія пісьменнікі, якія разважалі над гэтай тэмай і шукалі адказы, ствараючы вобразы і алёгорыі. «...Сярод тысяч качаноў капусты на гародзе ёсць адзін качан — талент. Па выгледзе ён не адрозніваецца ад іншых качаноў, аднак у гэтым качане ёсць фокус-покус: адарвеш лісток — шаўковы, другі — сярэбраны, трэці — залаты. Можаш нарваць гару лісткаў, а качан цэлы. Такі качан называецца талент. Кожны заяц думае, што яго качан з талентам. А паспрабуй зайцу праду сказаць, што яго качан без таленту, дык ён табе выдзера і вочы, і вушы, і галаву адкруціць...» — пісаў Змітрок Бядуля ў адным з найлепшых твораў, які,

сярод іх быў шасцігадовы першакласнік, а найстарэйшы размянуў восьмы дзясятак. Не ўсе яны, дарчы, прыносяць у Беларусь: геаграфія конкурсу шырокая — адна з работ была даслана з Тамбоўскай вобласці Расіі. Канкурсанты

Аргкамітэт, які з'яўляўся «маторам» праекта і займаўся незаўважнай, на першы погляд, работай, але без якой не атрымаўся б конкурс, прадстаўляла галоўны бібліяграф інфармацыйна-аналітычнага аддзела Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Юлія Амосава. Яна адзначыла, што ў многіх творчых работах дзеці зрабілі малюнкi да апавяданняў Змітрака Бядулі, стварылі відэаінсцэніроўкі. Некаторыя нават напісалі даследчыя працы. А таксама нагадала, што на партале Нацыянальнай бібліятэкі створана старонка літаратурнага конкурсу, дзе кожны можа азнаёміцца з умовамі спаборніцтва і прадстаўленымі да ўдзелу работамі — яны пададзены ў алфавітным парадку. Юлія Амосава адзначыла, што ўсе работы цікавыя і важныя, незалежна ад таго, увайшлі яны ў лік пераможцаў ці не.

Тацяна Лаўрык, загадчыца сектара аналітычнай інфармацыі па культуры і мастацтве Нацыянальнай бібліятэкі, сябра журы і аргкамітэта конкурсу, падзякавала супрацоўнікам кніжніцы за актыўны ўдзел у арганізацыі конкурсу, за зладжаную, скаардынаваную работу па падрыхтоўцы вынікавага мерапрыемства.

Рэдактар часопіса «Бярозка» Ксенія Сітнік адзначыла намінанта Дар'ю Белякову — яе работа рыхтуецца да друку ў найбліжэйшым нумары часопіса. Словы ўдзячнасці і ў адрас супрацоўнікаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, і ўдзельнікаў выказалі намеснік дырэктара радыёстанцыі «Цэнтр FM» Алёна Пятрова, рэдактар канала «Культура» Беларускага радыё Наталля Сіротка і прадстаўнікі іншых інфармацыйных партнёраў конкурсу. Наталля Сіротка паведаміла, што аўдыяфайлы, якія былі дасланы ўдзельнікам конкурсу, падрыхтаваны да выхаду ў эфір у праграме для дзяцей «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» ў рубрыцы «Літарынка». Пасля ўрывкі з твораў будуць гучаць і ў прафесійным выкананні акцёрў, якія працуюць на радыё.

— Для ўдзельнікаў конкурсу важна пабачыць свае імёны ў ліку пераможцаў, але не менш важна і тое, што праз гэтае спаборніцтва аматары творчасці змаглі пабачыць адно аднаго. Тыя, каму цікавы літаратурны працэс, пераканаюцца, што яны не адзінока, што побач ёсць людзі, якім цікава тое самае, і яны вельмі блізка, — разважала Наталля Сіротка.

Па яе словах, праграма канала «Культура» Беларускага радыё «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» дасць магчымасць маладым творцам убачыць сябе на ўз'яўным п'едэстале гонару, знайсці аднадумцаў, вартыя увагі і сяброўства. І праз гэты конкурс сплятуцца і творчыя, і сяброўскія саюзы.

Прывемнай акалічнасцю для прысутных на цырымоніі ўзнагароджання сталі музычныя выступленні вучанцы Дзіцячай музычнай школы мастацтваў № 9 г. Мінска, удзельніцы конкурсу Веранікі Шабуні і кіраўніка народнага літаратурнага тэатра «Жывое слова» Алесі Сівохінай, а таксама працулае выкананне вершаў Змітрака Бядулі вучнямі сярэдняй школы № 34 г. Бабруйска.

Пераможцы конкурсу былі ўзнагароджаны дыпломамі і прызамі, сярод якіх запрашэнні на оперу «Тоска» Дж. Пуччыні ў Вялікі тэатр оперы і балета, на праглядны спектакляў у Беларускай дзяржаўнай акадэмічнай тэатр юнага глядача, іншыя памятныя падарункі.

Творы Змітрака Бядулі дораць светлыя пачуцці — менавіта імі натхнілася супрацоўніца Пінкавіцкай сельскай бібліятэкі Святлана Мажароўская, якая стварыла вышываны партрэт пісьменніка і падарыла яго галоўнай кніжніцы краіны.

Святлана Мажароўская дорыць вышываны партрэт Змітрака Бядулі Нацыянальнай бібліятэцы.

па меркаваннях літаратуразнаўцаў, апырэдзіў свой час — у казцы-прытчы «Сярэбраная табакерка». Гэтая казка, а таксама апавяданні «Бондар», «На Каляды к сыну» і аповесць «Салавей» былі прапанаваны як тэмы для напісання эсэ ахвотным паўдзельнічцаў у творчым спаборніцтве, прымеркаваным да юбілейнай даты славянскага пісьменніка. Конкурс пад назвай «Беларускі салавей» праходзіў у межах віртуальнага праекта Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі «На хвалі часу, у плыні жыцця», распачатага напрыканцы 2018 года.

Аўтары работ імкнуліся абыграць сваю версію сюжэта па любым з чатырох твораў. Гэта магло быць у форме прыкветла (што па храналогіі папярэднічала б падзеям твора) альбо сіквала (што магло б стаць працягам). Як варыянт прымаляна і развіццё падзей, паралельнае арыгінальнаму, дзе сустракаліся б ужо знаёмыя па асноўным сюжэце другарадныя героі і эпизоды — спін-оф.

Конкурс сабраў больш ад 800 удзельнікаў рознага ўзросту: самыя малодшыя

паспрабавалі сябе ў ролі суаўтараў Змітрака Бядулі.

Улічваючы вялікую колькасць удзельнікаў, журы прыняло рашэнне вызначыць пераможцаў па ўзроставых катэгорыях: да 12 гадоў, 14—15 гадоў, 16—22 гады і ад 23 гадоў. Акрамя таго, былі ўведзены дадатковыя намінацыі. Некаторыя ўдзельнікі напісалі эсэ ў вершаванай форме. Каб адзначыць іх спробы, аргкамітэт конкурсу прапанаваў намінацыю «За любоў да паэзіі».

— Спаборніцтва было не столькі актам ушанавання памяці пісьменніка, колькі асэнсаваннем яго творчасці, — зазначыла падчас адкрыцця музычна-літаратурнай імпрэзы дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аксана Кніжнікава.

Павіншаваў і выказаў цэлыя звычэнні ўдзельнікам Яфім Плаўнік, сын Змітрака Бядулі, які быў запрошаны на ўрачыстасць у якасці ганаровага гасця:

— Для ўсіх гэта была вандроўка ў літаратуру, і пажадана, каб на гэтым яна не скончылася.

Аксана Кніжнікава ўручае падарункі пераможцам конкурсу.

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» была адзначана работа настаўніцы беларускай мовы і літаратуры з Любаншчыны Валянціны Шэўчык. Па нашым меркаванні, менавіта ў гэтым эсэ найбольш праявіўся крытычна-аналітычны падыход да разглядаванага твора, што найперш вітаецца на старонках друку.

...А можа быць, талент ёсць у кожнага? Галоўнае — заўважыць яго і змалку развіць, жывіць з крыніцы духоўнага багацця народа. Правядзенне літаратурных конкурсаў ды рознага роду спаборніцтваў добра таму спрыяе.

Марыя ЯРАШЭВІЧ
Фота Кастуся Дробава

Усё перамагае любоў

Некаторыя пераможцы і тыя, хто спрычыніўся да падрыхтоўкі конкурсу дыарганізацыі мерапрыемства па падвядзенні яго вынікаў, падзільліся ўражаннямі і эмоцыямі ад працы — творчай і арганізацыйнай — з карэспандэнтам «ЛіМа».

Юлія АМОСАВА, удзельніца аргкамітэта, галоўны бібліяграф інфармацыйна-аналітычнага аддзела Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі:

— У абавязкі аргкамітэта ўваходзіла рэгістрацыя ўдзельнікаў і падтрымка сувязі з імі. Мы адказвалі на ўсе пытанні, рэагавалі на заўвагі. Працавалі круглыя суткі, бо работ было вельмі шмат. Так, некаторыя адказы аўтараў атрымлівалі ў 3 гадзіны ночы, у 5 гадзін раніцы — мы не паспявалі. Кожны атрымаў лісты, словы падтрымкі. Былі дзеці, якія вельмі хваліліся...

Дарэчы, на словах аўтараў творчых работ, яны адчувалі цікавасць да сябе з боку аргкамітэта, неабякаваць — прымалі карысныя парадзі і каментарыі. Такое стаўленне заахваціць іх да ўдзелу ў наступных конкурсах.

Таццяна ЛАЎРЫК, загадчыца сектара аналітычнай інфармацыі па культуры і мастацтва Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі:

— Конкурс прайшоў на «ўра», выклікаў услёск цікавасці. Адна з першых работ прыйшла з горада Кірсанава Тамбоўскай вобласці — аўтарка напісала па-руску і пераклала са слоўнікам, не валодаючы беларускай мовай. Дзяўчына з Беларусі — менавіта таму ёй цікава было паўдзельнічаць. Сябры журы адзначылі гэтае эсэ — яно атрымала прыз у намінацыі «За вернасць

роднай культуры» (яе ўвялі дадаткова па прапанове аднаго з сяброў журы). Сярод аўтараў работ, напісаных па канонах крытыкі, былі вылучаны тры лаўрэаты, якія атрымалі дыпломы ў дадатковых намінацыях. Большасць жа дасланых работ — сіквел, прыквел і спіноф. Хочацца адзначыць і некаторыя настаўнікаў, якія падрыхтоўвалі вучняў, а таксама тых, хто ўдзельнічаў у папярэдніх конкурсах. Такім чынам, дзейнасць аргкамітэта працягваецца...

Яўген СКІБСКІ, удзельнік аргкамітэта конкурсу, вядучы інжынер-праграміст аддзела суправаджэння інтэрнэт-партала Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі:

— На майё адказнасці была старонка сайта. Першапачаткова не планавалі, што будзе процьма работы. Праз фантастычную колькасць удзельнікаў яе далася надзвычай многа. Праўда, прадэсці пакунула добрае, цікавае ўражанне. Такім чынам, стала больш не толькі работы, але і радасці, што здараецца не так часта...

Аксана ДАНІЛЬЧЫК, паэтэса, сябар журы конкурсу:

— Уразіла найперш вялікая колькасць работ — сведчанне таго, што нашы ўстановы адукацыі і культуры зацікаўлены ў падобных мерапрыемствах і актыўна іх падтрымліваюць. Выдатна, што такія ініцыятывы вітаюцца. Чыталіся эсэ з цікавасцю. І хаця частка іх была са стандартным падыходам, нямала адрознівалася арыгінальнасцю, што стала надзвычай прыемна. Былі і тыя, якія спадабаліся вельмі — так, у некалькіх эсэ па творы «На Каляды к сыну» дапусцілася думка, якая абгрывалася ў розных варыянтах, што галоўны герой Лаўрук — пазашлюбны сын пана Шчыгельскага. Нестандартная жыццёвая сітуацыя...

Андрэй КУВІК, сацыяльны педагог-псіхолаг Дзяржаўнай установы «Коліснкі дзіцячых сад — сярэдняй школы» Гомельскай вобласці Жыткавіцкага раёна, пераможца ў намінацыі «23 +» (2 месца):

— Даўно чакаў нечага падобнага, бо пішу... 30 гадоў! Праўда, пішу вершы, а тут... праявілі конкурс! Па творы, які бярэ за душу (маецца на ўвазе апавяданне Зм. Бядулі «На Каляды к сыну»). — Заўв. рэд.! Усе творы Бядулі добрыя, але на гэты адгукнуўся найперш — бо мой узрост падыйшоў да таго, што апісваецца ў апавяданні. Усё мераеш на сябе: маці мая ў вёсцы, сам — у горадзе... Як прызджае ў госці, часам здараюцца непаразуменні. Праз усё гэта перажываю, таму і апавяданне знайшло водгук... Напісаў хутка, за гадзінку. Па першай адукацыі я філолаг і добра ведаю творчасць Змітрака Бядулі: імкнуўся ён да рэалізму, але ад сімвалізму яшчэ не адыйшоў, што відаць праз «трохрублёўкі ў руках», «маркі», «цёмны стагодовы лес», як беларуская традыцыя... У гэтым стылістычным напрамку і пастараўся стварыць эсэ. Лічу, што твор проста мусіў скончыцца трагічна. Пачалося ўсё з чорнага лесу — ім і завяршылася... Але галоўная каштоўнасць у тым, што, якім бы адмоўным героем ні быў Лаўрук, усё перамагае мацярынская любоў. Яна большая за ўсё, па-над усім...

Маргарыта ШАБАР, пераможца конкурсу ў намінацыі «23 +» (3 месца):

— Спрабавала паглыбіцца ў творчасць Бядулі, прычым не толькі ў апавяданне «Бондар», па якім пісала эсэ, але і ў іншыя. Усё прасялася праз сябе і напісала тое, што адчула. Імкнулася перааснаваць гістарычныя рэаліі так, каб мінуўшчына і сучаснасць сшыліся ў адной кропцы. І ўсё перамагае любоў...

Падрыхтавала Марыя ЯРАШЭВІЧ

Валянціна ШЭЎЧЫК

Дзеля чаго варта жыць і пакутаваць

Эсэ

*Каб соль не страціла
Уласціваю ёй солкаса,
А песня — сукаў,
Трапакіх і кволях,
Вясёлка — колераў,
Кхананне — шчыраці,
А чалавек — душы сваёй,
Вялікай, несмяротнай, —
На свеце існуе мастацтва...*

Сяргей Дзяргай

Калі ўпершыню свядома адчула вялікую прыцягальнасць гэтых узніслых слоў? Хутчэй за ўсё, калі вяла зацікаўленую размову пра Майстра — разбярца па дрэве Люцыяна Таполю... Успаміны сягаюць далей. Згадваюцца студэнцкія гады, лекцыі па фальклоры. І голас выкладчыка:

*Дробненькі дожджык хай накрапае.
Выйдзі, дзяўчына, сэрца чакае.
Выйдзі, дзяўчына, не бойся марозу:
Я ж тваіх ручак не замаражу.
Я ж тваіх ручак не замаражу,
Я ж твае ручанькі ў шапачку уложу.*

Так, гэта ён, наш незабыўны выкладчык, народны паэт Беларусі Ніл Сымонавіч Пільвіч спаваў для сваіх студэнтаў. Не бяруць сцяважыць, ці можна гэта назваць мастацтвам. Але так прыгожа! Не проста запісаць некалькі шыйткаў народных песень ад вясковых бабўл, умець не толькі іх класіфікаваць, а сэрцам адчуць прыгажосць і непаўторнасць. Так данесці і запаліць сэрцы, запаліць у іх агеньчык любові да роднага слова, да народнай песні мог толькі Майстар!

Параўнальна нядаўна з'явіўся ў школьнай праграме твор, у якім хвалююцца падаецца лёс Мастака, хараства, гармоніі, прыгажосці.

З самага пачатку апавяданне бярэ ў палон, прымушае па-іншаму біцца сэрца: «Кожную пасудзіну паасобку ён рабіў нахнеда ад пачатку да канца. Майструючы, ён не думаў ні аб чым іншым, як аб сваёй рабоце. Забываў аб ядзе, аб сне». Адчуваю, згаджаюся, пераканваюся, што радасць жыцця героя ў радасці творчасці: «Трэба так працаваць, каб рук і плеч не чуць, каб сэрца мела, каб пот цурком ліўся». Хто ж ён, хто «сумняваецца, разважае, нохае жалеза, прычмокавае губамі», «паграбуе, каб інструмент блішчэў і пераліваўся ў розныя

колеры, як лустэрка, як празрыстая вада», «хіліцца над інструментамі, нібы хоча іх цаляваць»... Герой майго апавядання Змітрака Бядулі. Калі ён майструе, «дрэвы на гародзе не шумяць і птушкі не пяюць».

Даніла, вядома, вопытны майстар, а «вопыт набываецца доўгімі гадамі, рупнасцю, цярдлівасцю, трываласцю і замілаваннем да сваёй працы».

Чытаю і дзіўлюся, зайздросчу, стараюся данесці да вучняў, як герой бачыў мастацкім вокам старога майстра ў нямых кавалях дрэва гаварлівыя, павучыя, вабныя сваёй зграбнасцю і грацыяй начоўкі, вядзёркі і лыжкі.

Даніла гарэў на сваім уласным агні... «Гэта былі не вёдры, не начоўкі, не лыжкі, а дзіўны сон пекных форм. Гэта былі ажыццёўленыя мары Данілавага сэрца. Гэта было тое, дзеля чаго варта і жыць, і пакутаваць...»

Перачытваю і ўсведамляю: як жа здорава, калі твае пакуты падзяляе блізкае табе чалавек. Аўдоцця, жонка Данілы, «наскрозь была пранята майстэрствам Данілы. Як адгалосак, як ценё свайго мужа, яна жыла яго жыццём, радавалася яго радасцямі, гаравала яго горам. <...> Ён быў як бы сонцам, а яна — планетай, якая кружылася вакол сонца». Сваю Аўдоццю бондар лічыў разумніцай, толькі ёй можна было глядзець, як ён майструе. Хрысціянскае веравызнанне павучае нас, што муж і жонка ў радасці і ў горы ўсё дзеляць папалам. Ці не таму так зразумелы «слёзы, гарачыя і буйныя» Аўдоцці, калі яны вярнуліся ад паны. Яна нікому не жаліцца, моўчкі пераносіць голад і холад...

Лаўлю сябе на думцы, як няпроста захапіць сучасных маладых людзей парывамі душы вялікага майстра. І раптам з апошняй парты: «Як у майго дзеда ў стальмашні. Аж стружкамі запахла». А ў мяне ў душы радасць: прарвала, зачаліла! Дзякаю ж стараўся-майстраў Даніла! Хто мог ацаніць яго талент? Каму разбярца па дрэве мог перадаць гэты божы дар? Неадназначнымі былі меркаванні вучняў. Як жа дрыжыць голас дзяўчыны, калі яна чытуе: «...радасць бондара вырастае да таго, аж но дух захоплівае. Сэрца стукала так моцна, што Даніла сам пужацца пачаў. На валаску паміж жыццём і смерцю знаходзіцца тое, за што ты ўвесь свой век гараваш...»

«— Зараз пачую прысуд пані, — думаў ён. — Яна правільна ацэніць...»

Зноў юнак з апошняй парты: «Знайшоў, каму давяраць. Яна ж яму ў душу плюнула, «збрала яму такую рану, якая ніколі не загоіцца. <...> Яго скінулі з гары ў глыбокую яму». Нават «не зацікавілася глянцу на пекную работу». Думала, што грошы — усё».

Не абыйшоў без дыскусій наконт таго, ці зразумеюць людзі Данілу. У апраўданне даводзілі, што Даніла як майстар хоча, каб яго разумелі, а суседзей лічыў «нічога не вартымі, неразумнымі», «ён глядзеў на іх звышку». Лічу: слухна было заўважана,

«Калі б каго-колечы з нашых Даніла навучыў, той добрым словам успамінаў бы, як бацьку роднага шанаваш».

Добрым напамінкам падлеткам было заданне ўбачыць у творы, што «сонца засумавала» разам з Данілам. «Хвоі пад сівымі зімовымі шапкамі шапачелі аб вялікім Данілавым горы...» Шкада, што старшакласнікі не казалі самі, якой метафарай Мастак слова перадаў душэўныя пакуты Майстра-бондара. Так, «мермерлі яго мары, якімі ён ценіўся ўсё жыццё...» Варта нагадаць, што адмоўнае часам больш прыкметнае, чым станоўчае. Людзі прывыклі бачыць у Даніле таленавітага майстра, яго справы ўспрымаліся як нешта абавязковае. І толькі тады ўспамінаюць, калі яго не хапае або зусім не стае. Бондарства ён закінуў. «Інструменты яго паіражавалі, бо ў хаце ён рэдка калі бываў — валяўся цэлымі днямі п'яны ў карчме пад сталом...» Па тым, як узяццела некалькі рук угору, разумю: ёсць яшчэ жаданне выказацца, а значыць, лёс Творцы-самародка зацікавіў вучняў. Прашу падзяліцца меркаваннямі ў пісьмовай форме, паразважаць, ці актуальна гэтая тэма сёння.

...Празвінеў званок. Ці ўсё атрымалася? Што ўпущана? Які плён, якія вынікі? Чамусяць зноў згадала Ніла Сымонавіча, на ўспамін прыйшлі яго словы: «Не забывайце, куды прыйшлі (у Храм) і дзеля чаго (дзеля святой справы)». Вось ужо 46 гадоў кожную раніцу я ўзыходжу на ганак Малагарадзячынскай школы — рабіць «святую справу». Мянсяцца час, мяняюцца прыярытэты, мяняюцца вучні.

І ўсё-такі, усё-такі...

У пісьмовым вызначанні юнак з апошняй парты стараўся мяне пераканаць, што талент не павінен прапасти, яго трэба перадаваць маладым — у працы, спорце, «хто на што здольны. Шкада, што бондар Даніла яго нікому не перадаў...» Таму хочацца верыць, што зярняты, якія сее настаўнік, трапляюць на ўдзячную глебу, з якой узыходзяць парасткі дабрны, спагады, прыгажосці.

Юлія Малышава. Ілюстрацыя да апавядання З. Бядулі «Бондар» (ДУА «Піннавіцкая сярэдняя школа імя Якуба Коласа» Пінскага раёна)

Простыя рэчы

Час для абдумвання сюжэтаў

Настаўнік фізікі па адукацыі, Уладзімір Мажылоўскі працуе загадчыкам аддзялення для састарэлых Браслаўскага тэрытарыяльнага цэнтра сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва. З'яўляецца аўтарам кніг «Праклён Мітрапаліта Феафіла», «Апошні дзень восені», «Зніклая казна канфедэратаў», «Жоўты туман», «Тайна гіблай затокі»; шматлікіх публікацый у часопісах «Полымя» і «Маладосць». Акрамя таго, у вольны час Уладзімір займаецца вырабамі з саломкі, часта дорыць сябрам і знаёмым пано з аплікацыямі, дзе адлюстраваны простыя рэчы, што сімвалізуюць родны край і яго гісторыю.

Уладзімір Мажылоўскі.

— Уладзімір Барысавіч, што падштурхнула займацца гэтым мастацтвам? Якія адчуваны падчас такой карпатлівай працы?

— Абавязкі загадчыка аддзялення для састарэлых вымагаюць шмат разумовай і інтэлектуальнай дзейнасці, знясільяе. Таму ў процівагу ёй пастаянна шукаю нейкі іншы занятак, больш творчы і спакойны, для душы. Ім стала работа з саломкай.

Працоўны дзень вельмі насычаны: кірую аддзяленнем, размаўляю з работнікамі і пастаяльцамі,

працую з дакументамі. А вось саломка — выдатны адпачынак і для нерваў, і для мозгу. Гэта час, калі, не спяшаючыся, можна абдумаць учынкi ці прыняць пэўныя рашэнні.

Чаму вабці менавіта аплікацыя з саломкі? Саломка — самы просты і даступны прыродны матэрыял, а вырабы з яе выглядаюць прыгожа і эстэтычна.

— Як гэтае захапленне дапамагае ў жыцці і што дае ў плане літаратурнай творчасці? Азнаёміўшыся з вашымі апавяданнямі, у тым ліку дэтэктыўнымі, адразу звярнула ўвагу, што ўсе яны з добра прадуманым сюжэтам, інтрыгоўным і захапляльным, дзе кожная дробзь, дэталь — як звяно, з якога вынікае нешта іншае...

— Мне цікава працаваць з саломкай, ствараць сюжэт, падбіраць колеры, шукаць прыгажосць у звычайных з'явах. У такіх імгненні зусім забываю аб працы. Проста адпачываю, атрымліваю асалоду не толькі ад працэсу,

але і ад вынікаў. Стварыць невялікае пано — як напісаць лаканічнае апавяданне. Зразумела, чым больш настойлівасці і цярдлівасці, тым лепшы атрымаецца твор.

— Ці займаецеся з вашымі падапечнымі якім-небудзь відам мастацтва для душы?

— У аддзяленні работу з саломкай мы не практыкуем, займаемся з паперай, вырабляем цудоўныя фігуркі ў тэхніцы арыгамі, а таксама вяжам пруткамі і шыдэлкам.

Калаж Святланы Таргонскай.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Палюбоўнікі з Каліфорніі

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачь літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты.

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» са студзеня выходзяць праекты «Адным штырхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе працяг рамана Фёдора Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне». У «Радыебібліятэцы» — твор Івана Шамякіна «Шлюбная ноч». У вячэрнім эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавяданні Івана Шамякіна «Вячэрні сеанс» і Алесі Кузьміновай «Проста знаёмы» — праект «Літаратурныя гісторыі». Для аматараў паэзіі — праграма «Прачулым радком».

У суботу прагучыць першы выпуск сумеснага з Дзяржаўным літаратурным музеем Яні Купалы праекта да 140-годдзя з дня нараджэння класіка. У нядзелю — вершы бібліяра года Якуба Коласа.

Змест перадачы «Радыетэатр плюс» у выхадныя складуць радыёверсіі спектакля Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя

Якуба Коласа «Палюбоўнікі з Каліфорніі» паводле п'есы Бернарда Слэйда, «Залёты» — сатырычная камедыя па п'есе Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, а таксама радыёспектакль «Стары і дарога» па аднайменнай п'есе Васіля Ткачова.

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе ў выхадныя праект «Дзіцячы радыётэатр» — пастаноўкі з фонду радыё. Чытанні лядзяца па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штовечар у 21.00 для маленькіх выходзіць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штогодніка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» выходзіць радыёверсія тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы». Гэтым разам — гутарка з пісьменнікам Віктарам Кажурам.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

1 лютага — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Верасок» пры СШ № 170 (вул. Рафіева, 7) (14.00).

2 лютага — у гімназію № 22 (вул. Гамарніка, 8) на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго (16.00).

29 студзеня — 125 гадоў з дня нараджэння Генадзя Змудзінскага (1897—1938), графіка.

29 студзеня — 75 гадоў з дня нараджэння Ларысы Густавай (1947—2021), мастака дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

30 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Галіны Ісаевіч (1922—1998), мастака дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, жывапісца.

30 студзеня — 100 гадоў таму (1922) буй ўтвораны Інстытут беларускай культуры (Інбелкульт). У 1928 годзе рэарганізаваны ў Беларускаю акадэмію навук.

31 студзеня — 130 гадоў з дня нараджэння Алесь Гурло (1892—1938), паэта, празаіка, перакладчыка.

31 студзеня — 95 гадоў з дня нараджэння Барыса Сцяпанавы (1927—1992), кінарэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

31 студзеня 60-гадовы юбілей святкуе Аляксандр Драней, скульптар.

2 лютага 70-гадовы юбілей адзначае Таццяна Отчык, скульптар, майстар медальернага мастацтва.

3 лютага — 110 гадоў з дня нараджэння Яўхіма Кохана (Коханава) (1912—1993), паэта.

3 лютага 75-годдзе адзначае Надзея Губская (Чмыхала), оперная спявачка, педагог, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь.

3 лютага 75-гадовы юбілей святкуе Мікалай Шышлоў, мастак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, жывапісец, графік.

3 лютага — 85 гадоў спаўняецца Уладзіміру Уладзіміраву, пісьменніку, члену СЛБ.

4 лютага — 135 гадоў з дня нараджэння Фабіяна Шантыра (1887—1920), публіцыста, паэта, перакладчыка, грамадскага дзеяча.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

Калектыў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа выказвае спачуванне былому дырэктару музея, заслужанаму дзеячу культуры Рэспублікі Беларусь Зінаідзе Мікалаевне Камароўскай ў сувязі са смерцю МУЖА.

У гэтую горкую хвіліну падзяляем ваша гора, смуткуем разам з вамі.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная камісія: Таццяна Арлова, Алесь Бадак, Дзяніс Барсук, Віктар Гардзеі, Уладзімір Гілап'едаў, Вольга Далзімава, Жана Запарыка, Анатоль Казлоў, аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98, Віктар Кураш, Алесь Марціновіч, Вячаслаў Нікіфарав, Мікалай Чарніц, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviadza.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захаравы, 19 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviadza.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25, намеснік галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74, адказны сакратар — 377-99-73, аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98, аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98, бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ. Нумар падпісанні ў друку 27.01.2022 у 11.00. Ум. друку арж. 3,72. Наклад — 685.

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013. Заказ — 177. D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Газіцкая рэдакцыя можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

2 2 0 0 4